

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En studie kring undervisningen av elever med ADHD.

Katarina Arvidson

Examensarbete LAU395

Handledare: Inger Nilsson

Examinator: Ulf Blossing

Rapportnummer: HT11-2910-203

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: En studie kring undervisningen av elever med ADHD.

Författare: Katarina Arvidson

Termin och år: Ht 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen.

Handledare: Inger Nilsson

Examinator: Ulf Blossing

Rapportnummer: HT11-2910-203

Nyckelord: ADHD, Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, Koncentrationssvårigheter.

Syfte: Syftet med uppsatsen är att med hjälp av kvalitativa intervjuer undersöka hur två pedagoger, som arbetar på olika skolor ser på elever med ADHD samt vilka insatser som görs på skolorna för att möta dessa elevers behov. Därtill kommer jag med hjälp av litteratur och tidigare forskning att undersöka hur man som pedagog rekommenderas att gå tillväga för att på bästa sätt bemöta elever med ADHD utifrån deras förutsättningar.

Huvudfråga: De problemformuleringar som jag utgår ifrån är följande: Vilken kunskap har de två pedagogerna om elever med ADHD, och hur anpassar de undervisningen för att tillgodose dessa elevers behov? Vilka typer av anpassningar i undervisningen har de tillfrågade pedagogerna gjort i mötet med elever som har ADHD? Hur går de intervjuade pedagogerna tillväga för att hjälpa elever med ADHD, att nå målen?

Metod och Material: De metoder som används i undersökningen är kvalitativa intervjuer med två pedagoger. Pedagogerna är verksamma på två olika skolor och undervisar elever i åldrarna 7-9 år och 11-15 år. Därtill har jag tagit del av betydelsefull forskning och litteratur som rör ämnet.

Resultat: I resultatet framkommer det att det finns ett flertal elever som uppvisar ADHD liknande symtom. Dessa elever behöver en undervisning som är anpassad efter deras förutsättningar och behov. Det finns ett flertal rekommendationer på olika typer av anpassningar och tillvägagångssätt för att bemöta dessa elever i skolan. Det centralaste är dock att man som pedagog har kunskap och förståelse för dessa elevers olikheter och anpassar undervisningen där utefter.

Betydelse för läraryrket: "Uppskattningar visar att antalet ADHD- diagnoser har ökat med 400 procent sedan 1988..." (Honos-Webb, 2008, s 11). Man kommer således att som pedagog möta åtskilliga elever med diagnosen ADHD. De rekommendationer som ges i samband med undervisning av elever med ADHD kan med fördel även användas i mötet med elever som har lättare koncentrationssvårigheter (Kadesjö, 2007). Därav anser jag att detta tyder på att ämnesområdet har en mycket stor betydelse för läraryrket.

Förord

I den dagliga verksamheten möter man som pedagog elever med olika förutsättningar som är i behov av olika typer av stöd. För att kunna sätta ”eleven i centrum” (Kernell, 2002, s 23) och arbeta för att ”undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (Utbildningsdepartementet, 2011, s 8) krävs det att man som pedagog innehar kunskap om olika typer av funktionsnedsättningar.

Antalet elever med diagnosen ADHD har under de senaste 25 åren ökat med 400 procent (Honos- Webb, 2008). Detta innebär att det finns en mycket stor sannolikhet att man under sin verksamma tid som lärare kommer möta ett flertal elever med denna diagnos. Jag har således valt att fördjupa mina kunskaper inom området.

Jag vill tacka informanterna som deltagit i undersökningen. Jag vill även tacka Inger Nilsson för bra handledarskap. Avslutningsvis vill jag ge ett stort tack till Viktor och Birgit för ert stöd och era uppmuntrande ord.

Katarina Arvidson

Göteborg december 2011.

Abstract

Förord

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
2. Syfte och Problemformulering	7
3. Teoretisk anknytning	7
3.1 Symtom vid ADHD	7
3.1.1 Uppmärksamhetsproblem.....	8
3.1.2 Impulsivitet.....	8
3.1.3 Överaktivitet.....	9
3.1.4 Passivitet.....	9
3.2 Flickor med ADHD	9
3.3 Orsaker	10
3.4 Förekomst av ADHD	11
3.5 Skolans skyldigheter	11
3.5.1 Att undervisa elever med ADHD.....	12
3.5.2 Pedagogiska tillvägagångssätt i undervisningssituationer.....	12
3.5.3 Sociala relationer till jämnåriga.....	14
3.5.4 Sociala relationer mellan lärare och elev.....	15
3.5.5 Skolmiljön.....	16
3.5.6 Placering i liten undervisningsgrupp.....	17
3.6 Återkoppling till syfte och problemformulering	17
4. Design, metoder och tillvägagångssätt	18
4.1 Kvalitativa intervjuer	18
4.2 Val av litteratur	19
4.3 Etiska riktlinjer	19

4.4 Urval och genomförande	20
4.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	22
5. Resultat	22
5.1 Presentation av deltagarna	22
5.2 Vad innebär ADHD för pedagogerna?	23
5.3 Förekomst av ADHD samt de största utmaningarna med att undervisa elever med denna diagnos	23
5.4 Skillnader mellan pojkar och flickor som har diagnosen ADHD	25
5.5 Anpassningar i undervisningen samt stöd från skolledning, elevhälsoteam och specialpedagog	26
5.6 Styrkor hos elever med ADHD	28
5.7 Sociala relationer	28
5.8 Pedagogernas syn på sina kunskaper gällande elever med ADHD	29
6. Diskussion	30
7. Referenslista	35
8. Bilagor	37

1. Inledning

”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”(Utbildningsdepartementet, 2011, s 8).

I *Lgr 11* (Utbildningsdepartementet, 2011) framhålls vikten av att man som pedagog ska anpassa undervisningen till samtliga elevers villkor och behov. Man måste alltså utgå från varje elevs kunskaper och förutsättningar samt anpassa den dagliga verksamheten där utefter. Detta innebär att undervisningen måste utformas på olika sätt för olika elever. För att kunna göra detta krävs det att man som pedagog har en stor kunskap om bl.a. olika typer av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar räknas främst ADHD, Aspergers syndrom och autism (Jakobsson & Nilsson, 2011).

I *Läkartidningen* (”Ätstörningar och ADHD”, 2007) poängterar man att förekomsten av ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) bland barn beräknas vara cirka 3-7 procent. Denna förhållandevis höga siffra bidrog till att jag valde att fördjupa mig i hur elever med ADHD enligt litteraturen bör bemötas i klassrumssituationer, samt hur de i realiteten bemöts. Vidare poängterar Jakobsson och Nilsson (2011) att de rekommendationer som ges till pedagoger i samband med undervisning av elever som har diagnosen ADHD även lämpar sig att använda då man möter elever som uppvisar koncentrationssvårigheter men som saknar diagnos. Det framkommer i en studie som Ek et al. (2007) belyser att barn med ADHD och barn med lättare koncentrationssvårigheter uppvisar näst intill identiska kognitiva profiler. Därav kan man således med fördel använda sig av dessa rekommendationer även i undervisningen av barn med lättare koncentrationssvårigheter.

Den föränderlighet och det höga tempo som råder i dagens skola kan enligt Socialstyrelsens skrift (2004), *Kort om ADHD hos barn och vuxna*, innebära svårigheter för elever med ADHD. Vidare menar man att det är genom kunskap från omgivningen och anpassning av miljön som bidrar till att dessa elever får sina behov tillgodosedda.

Under min verksamhetsförlagda utbildning har jag fått intrycket av att pedagoger ofta har bristfällig kunskap om ADHD och hur man anpassar undervisningen till dessa elevers förutsättningar och behov. Detta framkom även vid den granskning som skolinspektionen gjorde gällande elever med olika typer av funktionsnedsättning. ”Många av lärarna upplever att de inte har tillräcklig kunskap om och erfarenhet av olika elevers funktionsnedsättningar” (Skolinspektionen, 2011). Vid utförandet av denna undersökning önskar jag fördjupa mina kunskaper inom området, för att i min blivande roll som lärare veta hur jag kan gå tillväga för att på bästa sätt bemöta elever som befinner sig i denna situation. Enligt Martin Ingvar (beskriven i Gillberg, 2005) är kunskap om ADHD det mest primära för att kunna stödja dessa barn i deras utveckling.

Jag vill redan i inledningen poängtera att de strategier och råd som nämns i uppsatsen antagligen inte passar alla elever med diagnosen. Detta innebär att man som pedagog måste testa sig fram samt söla i informationen för att kunna finna de strategier som passar varje enskild elev. Detta poängterar även Riksförbundet Attention (”Faktablad om ADHD”, 2011) vikten av.

Som tidigare nämnt betraktas ADHD som en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Axengrip (2004) framhäver att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan bli ett handikapp om den miljö som eleven befinner sig i är utformad på ett sådant sätt så att tillvaron gör det svårt för individen. Vidare menar Axengrip (2004) att denna förhållandevis dolda funktionsnedsättning leder till att omgivningen ofta inte förstår vilka åtgärder och hjälpmedel som krävs för att underlätta för dessa personer. Jämväl poängterar Axengrip (2004) alltså att människor i den omgivande miljön måste besitta goda kunskaper och förståelse för att dessa barn ska kunna utvecklas i en positiv riktning. Jag tolkar detta som att det är av stor vikt att man som lärare besitter god kunskap om ADHD, så att man som pedagog kan bemöta varje elev utifrån dess förutsättningar så att de kan utvecklas och nå målen. Som tidigare nämnt gäller detta inte endast för barn med ADHD. Även elever med lättare koncentrationssvårigheter kan ha stor nytta av dessa rekommendationer. Därav anser jag att detta tyder på att ämnesområdet har en mycket stor betydelse för lärares profession.

2. Syfte och problemformulering

Syftet med uppsatsen är att med hjälp av kvalitativa intervjuer undersöka hur två pedagoger, som arbetar på olika skolor ser på elever med ADHD samt vilka insatser som görs på skolorna för att möta dessa elevers behov. Därtill kommer jag med hjälp av litteratur och tidigare forskning att undersöka hur man som pedagog rekommenderas att gå tillväga för att på bästa sätt bemöta elever med ADHD utifrån deras förutsättningar.

De problemformuleringar som jag kommer att utgå ifrån i min undersökning är följande:

Vilken kunskap har de intervjuade pedagogerna om elever med ADHD, och hur anpassar de undervisningen för att tillgodose dessa elevers behov?

Vilka typer av anpassningar i undervisningen har de tillfrågade pedagogerna gjort i mötet med elever som har ADHD?

Hur går de intervjuade pedagogerna tillväga för att hjälpa elever med ADHD, att nå målen?

3. Teoretisk anknytning

3.1 Symtom vid ADHD

ADHD är en förkortning av attention deficit hyperactivity disorder, som är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Karakteristiska symtom vid ADHD är uppmärksamhetsproblem, impulsivitet och problem med överaktivitet. Barn med ADHD brukar delas in i tre olika grupper: de som företrädesvis har uppmärksamhetsproblem, de vars främsta problem är impulsivitet och de som har en kombination av dessa svårigheter (Jakobsson & Nilsson, 2011). Förutom detta finns det barn med diagnosen som istället för överaktivitet uppvisar passivitet (Hellström, 2008).

Beckman (2004) poängterar att symtomen kan variera beroende på vilken miljö individen befinner sig i. Vidare menar hon att variationerna mellan olika personer kan vara mycket stor. För att uppfylla kriterierna för ADHD krävs dock att symtomen ska ge upphov till påtagliga svårigheter för individen och inte vara överensstämmande med vad man förväntar sig av barnets ålder. Därtill poängterar Kadesjö (2007) att för att få diagnosen ADHD måste barnet

ha uppenbara svårigheter med minst sex av symtomen under varje kategori i diagnosförteckningen DSM-IV. De områden som finns i diagnosförteckningen behandlar uppmärksamhetsproblem, överaktivitet och impulsivitet.

Vidare poängterar Kadesjö (2007) att det finns ett flertal barn i skolåldern som har stora koncentrationssvårigheter men inte når upp till kriterierna för att få diagnosen ADHD. Koncentrationssvårigheterna kan vara konstanta och uppkomma i de flesta situationer. Hos vissa elever kan koncentrationssvårigheterna vara temporära. De kan t.ex. uppkomma som en reaktion på att eleven befinner sig i en stressad miljö eller att det förekommer avsaknader i dess uppväxtmiljö. Koncentrationssvårigheter kan även uppkomma i en viss situation. Det kan t.ex. förekomma hos elever som har bristfälliga kunskaper i något ämne, men trots detta försöker utföra uppgifterna på lektionen. Dessa elever har alltså förmågan att koncentrera sig i andra situationer. Kadesjö (2007) talar alltså om att dessa koncentrationssvårigheter är situationsbundna.

Oavsett om eleven har en diagnos eller ej är det relevant att man som pedagog beaktar de svårigheter som eleven uppvisar och anpassar undervisningen där utefter.

Grundvalen för förskolans och skolans insatser för varje barn med koncentrationssvårigheter måste vara att man inser hur just det barnet fungerar, så att man med realistiska förväntningar kan utforma adekvat stöd (Kadesjö, 2007, s 151).

3.1.1 Uppmärksamhetsproblem

Enligt Kadesjö (2007) innebär uppmärksamhetsproblem att barnet uppvisar en oförmåga att upprätthålla koncentrationen på den uppgift som det satt igång med. Barn med ADHD har stora svårigheter att sälla i den information som finns kring barnet dvs. yttre stimuli.

Det är som om en del av dessa barn snarast verkar söka stimuli. De är som radarskärmar som ständigt söker signaler från omgivningen. När de inte finner några sådana skapar de nya intryck genom att t.ex. röra sig eller prata (Kadesjö, 2007, s 27).

Man kan alltså tolka detta citat som att barn med ADHD har stora svårigheter att bevara uppmärksamheten på den egentliga uppgiften och sälla bort obehövlig stimuli. Enligt Duvner (1997) kan elever med detta beteende uppfattas som slarviga genom att de tappar bort skolmaterial, de har svårigheter med att förstå instruktioner och de skyr uppgifter som fordrar mycket mental ansträngning.

3.1.2 Impulsivitet

När det gäller impulsivitet så kan barn med ADHD inte inse konsekvenserna av sitt uppförande. De har stora svårigheter med att låta tid passera mellan impuls och handlande. Karakteristiskt för ett impulsivt barn är alltså dess hastiga och obetänksamma handlande, vilket i sin tur kan leda till tråkiga konsekvenser t.ex. att saker går sönder eller att andra barn kommer till skada (Kadesjö, 2007). Duvner (1997) påpekar att dessa barn även har svårigheter med att kontrollera sitt humör. Vidare menar hon att ett impulsivt barn har stora problem med att vänta på sin tur och godta ett nej. I brist på kunskap uppfattar omgivningen ofta barnet som bråkigt och oförskämt.

Utöver impulsivitet i barnets känslöyttringar uppvisar barnet enligt Kadesjö (2007, s 32) även impulsivitet då det ska utföra uppgifter som fodrar mental ansträngning exempelvis vid inlärningsituationer. Detta innebär att barnet saknar förmågan att använda eventuella regler eller ta lärdom av tidigare erfarenheter.

All inlärnin g kräver eftertanke och upprepning. Men barnets kognitiva impulsivitet innebär en nedsatt förmåga att strategiskt söka information om en uppgift och att planera för hur man ska lösa den (Kadesjö, 2007, s 32).

Man kan alltså tolka detta citat som att barn med ADHD har stora svårigheter med förstå en uppgift på djupet och att använda sin kunskap för att lösa uppgifter.

3.1.3 Överaktivitet

Överaktivitet är som tidigare nämnt ett utmärkande drag för barn med ADHD. Enligt Kadesjö (2007) visar sig detta i skolan genom att barnet gungar på stolen, trummar på bänken och springer runt i klassrummet. Vidare menar Kadesjö (2007) att det är vanligt att dessa barn även pratar ovanligt mycket. Detta är något som även Duvner (1997) beskriver i *ADHD. Impulsivitet, överaktivitet, koncentrationssvårigheter*. Socialstyrelsen (2002) menar däremot att det snarare rör sig om att dessa barn har problem med att anpassa aktivitetsnivån till de krav som finns i den miljö där barnet befinner sig.

Mycket tyder på att det snarare rör sig om en svårighet att anpassa aktivitetsnivån till kraven i situationen, än att det skulle vara fråga om en generell överaktivitet (Socialstyrelsen, 2002, s 20).

3.1.4 Passivitet

Gillberg (2005) menar att det endast är en tredjedel av de barn som har diagnosen ADHD som uppvisar tecken på överaktivitet. Däremot poängterar han att det är mycket vanligt att dessa barn växlar mellan att vara överaktiva och passiva.

Barn med ADHD som lider av passivitet förekommer betydligt oftare hos flickor än hos pojkar. Problematiken med att barnet är passivt är att det finns den stora risken att man inte uppmärksammar symtomen som man förknippar med ADHD, vilket gör att man missar diagnosen och därmed inte kan ge barnet den stöd och de pedagogiska insatser som det har rätt till (Gillberg, 2005). Barn som lider av passivitet kan ofta uppfattas som tillbakadragna och orkeslösa. Därtill är det ofta svårt att motivera dessa barn att påbörja uppgifter och de tar själva inget eget initiativ (Hellström, 2010 b).

3.2 Flickor med ADHD

Enligt SBU (2005) uppmärksammas flickor med ADHD sällan i skolan. Orsaken tros vara att flickor inte uppvisar alla de symtom som omgivningen förknippar med ADHD. Vidare framkommer det att flickor med ADHD inte har ett lika störande beteende som pojkar med samma diagnos. Därtill är flickorna inte lika aggressiva som pojkarna. De uppvisar även en bättre förmåga att hantera sin impulsivitet än vad pojkar med samma diagnos gör.

Även Jakobsson och Nilsson (2011) poängterar att flickorna uppfattas som mindre påfrestande än pojkarna. Flickor kan ofta uppfattas som ouppmärksamma och de uppvisar

många gånger svårigheter att uttrycka sig muntligt. Därutöver är det även vanligt att flickor med ADHD utvecklar en låg självkänsla. Detta framkommer även i *ADHD hos flickor* (SBU, 2005). Vidare framhålls att det är vanligare med låg självkänsla hos flickorna än hos pojkarna. Därtill har flickor med ADHD svårigheter att fungera i grupp (SBU, 2005).

SBU (2005) framhåller trots de ovan nämnda faktorerna att både flickor och pojkar med ADHD har liknande symtom med ungefär samma svårighetsgrad. Den största skillnaden mellan flickorna och pojkarna är att flickorna uppvisar större svårigheter att bibehålla uppmärksamheten än pojkarna. Pojkarna är däremot mer överaktiva och impulsiva än flickorna.

ADHD är cirka tre gånger vanligare hos pojkar än hos flickor (SBU, 2005). I *ADHD hos flickor* (SBU, 2005) poängteras vikten av att i samband med en utredning av ADHD hos flickor bör det finnas ett flertal bedömare som bidrar med upplysningar om barnet. Det är nämligen vanligt förekommande att pedagoger negligerar ADHD hos flickor. Vilket leder till att det finns risk att de i skolan inte får det pedagogiska stöd som de har behov av för att kunna nå målen. Detta problem uppmärksammas även i *ADHD hos barn och vuxna* (Socialstyrelsen, 2002) där man redogör för en studie som visar att flickor med ADHD som har större problem än pojkar med samma diagnos får mindre hjälp och stöd i skolan än pojkarna. Vidare poängteras att en av de väsentligaste åtgärderna för flickor med diagnosen är pedagogiskt stöd från skolan. Pedagogiskt stöd som är speciellt lämpat för flickor är något som saknas på de flesta skolor.

På de flesta skolor saknas dock hjälpinsatser som är specifikt anpassade till flickors behov. Speciella undervisningsgrupper består idag till övervägande del av utagerande pojkar och någon enstaka flicka. Detta är inte en optimal miljö för en flicka med ADHD (Socialstyrelsen, 2002, s 137).

Avslutningsvis vill jag framhålla att det i litteraturen poängteras att alla elever är olika och kräver olika anpassningar och olika stödinsatser. Detta gäller givetvis oavsett om det är en pojke eller flicka som har diagnosen ADHD. Det centralaste är att man lär känna eleven och provar sig fram för att ta reda på vilka anpassningar som passar just den eleven.

Viktigast av allt är att visa förståelse för att alla är olika och att saker som inte är en utmaning för de flesta kan vara ett verkligt problem för andra (Jakobsson & Nilsson, 2011, s 175).

3.3 Orsaker

Enligt Duvner (1997) har arv en betydande roll till uppkomsten av ADHD. Det framkommer att 80 procent av alla de barn som har diagnosen även har en nära familjemedlem med samma problem. Vidare poängterar hon att 15-30 procent av föräldrarna till barn som har diagnosen själva uppvisar symtom som stämmer in på kriterierna för ADHD. Även Gillberg (2005) menar att ADHD orsakas av ärftliga faktorer. Likaså kan hjärnskada som uppkommer i samband med komplikationer vid förlossningen eller graviditeten vara en förklaring till att barn utvecklar ADHD (Gillberg, 2005; Duvner, 1997).

Kadesjö (2007) menar dock att det endast är 5 procent av dessa barn som varit med om sådana komplikationer. Han poängterar att det trots allt är fler barn med diagnosen ADHD som har

varit med om dessa påfrestningar jämfört med barn som inte har diagnosen. Han drar således slutsatsen att förlossningskomplikationer och dylikt kan för vissa barn vara orsaken till ADHD, men de flesta barn har andra orsaker till sin diagnos (2007).

3.4 Förekomst av ADHD

Enligt Socialstyrelsen (2004) har cirka 3 till 6 procent av alla barn i den svenska skolan ADHD. Detta innebär att i en grupp med 15 elever har minst en av dessa ADHD. I *ADHD hos flickor* (SBU, 2005) framkommer det att tre gånger så många pojkar har diagnosen jämfört med flickor. Enligt Honos-Webb (2008) framkommer det att det under de senaste åren har skett en stor ökning när det gäller antalet barn som fått diagnosen ADHD.

”Uppskattningar visar att antalet ADHD- diagnoser har ökat med 400 procent sedan 1988...” (Honos-Webb, 2008, s 11).

För att få diagnosen ADHD måste barnet som tidigare nämnt uppfylla de kriterier som finns i DSM-IV manualen. Kadesjö (2007) belyser en studie som gjorts där man bl.a. undersökt frekvensen av barn som uppfyller kriterierna för diagnosen ADHD. Resultatet visar att 3,7 procent av de barn som deltog i studien har diagnosen. Därtill framkommer det att det finns fler barn som har ADHD liknande problem men inte uppfyller de kriterier som krävs för att få diagnosen. Detta ställer givetvis stora krav på pedagogen att anpassa undervisningen och uppmärksamma dessa barn så att de får den hjälp och det stöd som de har rätt till.

3.5 Skolans skyldigheter

”Att undervisa och pedagogiskt bemöta barn/ elever med ADHD kräver en hel del av dig som pedagog ” (Hellström, 2010a, s 1).

Jakobsson och Nilsson (2011) poängterar att det under de senaste åren har skett stora förändringar när det gäller synen på elever som befinner sig i svårigheter. Tidigare fokuserade man endast på att finna orsaker till problemen hos den enskilda eleven. Idag fokuserar man istället på att finna förklaringen i skolans miljö och man talar om ”elever i svårigheter” (Jakobsson & Nilsson, 2011, s 43). Vidare poängteras att samtliga elever ska få det stöd de har rätt till i den klass som de tillhör. Det ska dock enligt skollagen finnas möjlighet för skolor att ge elever stöd i en mindre undervisningsgrupp (Jakobsson & Nilsson, 2011).

Även Persson (2008) poängterar att det är skolans skyldig att pedagogiskt anpassa undervisningen och miljön så att elever som är i behov av särskilt stöd får de anpassningar som behövs för att de ska få sina behov tillgodosedda.

I skollagen kapitel 3 paragraf 10 (Utbildningsdepartementet, 2010) framhävs att samtliga elever ska få det stöd i undervisningen som de är i behov av för att kunna nå målen. Detta gäller alltså oavsett om eleven har en diagnos eller ej.

För en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (SFS, 2010:800, 10 § kap 3).

I Salamancadeklarationen (1996) påvisas att undervisningen bör utformas efter varje enskild elevs förutsättningar och att undervisningen bör ske i den klass som eleven tillhör. Även Duvner (1997) framhåller att det är skolans ansvar att verkställa de anpassningsåtgärder som krävs för att samtliga elever ska utvecklas och nå målen. Vidare poängterar han att det är av yttersta vikt att all personal som arbetar inom skolan måste ha kunskap om ADHD.

I *Lgr 11* (Utbildningsdepartementet, 2011) betonas att skolan har ett stort ansvar för de elever som av någon orsak riskerar att inte nå målen. I skolinspektionens granskning framkommer det att pedagoger ofta har bristfällig kunskap om olika funktionsnedsättningar vilket medför att de inte har förmågan att anpassa undervisningen utefter dessa elevers förutsättningar. Således poängterar skolverket att ”Skolorna behöver stärka personalens kunskaper om funktionsnedsättningars påverkan på inläring” (”Gymnasieskolor har svårt att anpassa sig”, 2011).

3.5.1 Att undervisa elever med ADHD

”Skolan blir ofta den verkliga knäcken för barnet med ADHD...” (Gilberg, 2005, s 135). Att undervisa barn som har diagnosen ADHD ställer stora krav på pedagogen. Det fordrar att man besitter en stor kunskap om funktionsnedsättningen och hur man anpassar undervisningen så att dessa elever ska få det stöd de har rätt till. Det har under de senaste åren skett stora förändringar när det gäller formen på undervisningen i skolan. Eleverna förväntas redan i tidig ålder på egen hand kunna planera och utföra sina arbetsuppgifter. Därtill fordras att de kan samarbeta i grupp samt sitta still och koncentrera sig under en längre tid (Hellström, 2010 a). Dessa krav är näst intill omöjliga för elever med ADHD att leva upp till. Det krävs således att man som pedagog anpassar det pedagogiska vardagsarbetet och åtar vissa åtgärder så att även elever ”med ADHD ska kunna omfattas av visionen om en förskola/ skola för alla barn/ elever...” (Hellström, 2010 a, s 1).

I litteraturen ges många rekommendationer på förhållningssätt och metoder som man bör använda sig av i de undervisningssituationer där man möter elever med ADHD. De råd som ges är generella och man bör som pedagog ha i åtanke att alla elever är olika, vilket innebär att man måste pröva olika metoder för att komma fram till vad som bäst passar varje enskild elev (Hellström, 2010 a; Jakobsson & Nilsson, 2011). Vidare poängterar Jakobsson och Nilsson (2011) att även elever som har koncentrationssvårigheter men ingen diagnos kan ha stor nytta av dessa pedagogiska strategier.

3.5.2 Pedagogiska tillvägagångssätt i undervisningssituationer

Gilberg (2005) menar att pedagoger ofta har otillräcklig kunskap om hur man i undervisningssituationer bemöter elever med koncentrationssvårigheter. Det framkommer att elever på högstadiet har förhållandevis hög frånvaro. Bland dessa frånvarande elever har ett flertal neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Detta tros vara en följd av pedagogers bristande kunskap om hur man rekommenderas att bemöta dessa elever (Skolverket, 2008). Vidare anser Gilberg (2005) i likhet med Jakobsson och Nilsson (2011) att det är väsentligt att man som pedagog visar förståelse för de svårigheter som eleven uppvisar. Elever med ADHD uppvisar som tidigare nämnt stora svårigheter att upprätthålla koncentrationen under en längre

tid. kan dessa elever endast koncentrera sig några minuter åt gången på lågstadiet, för att sedan i gymnasiet kunna upprätthålla koncentrationen i cirka 15 minuter (Gilberg, 2005)

Elever med ADHD påverkas ofta mycket negativt av att vistas i stressiga och kaosartade situationer därför är det av yttersta vikt att ha struktur i undervisningen, ställa rimliga krav på eleven samt utgå från eleven och dess förutsättningar när man planerar lektionerna (Beckman, 2004; Hellström, 2010b). Vidare poängteras att elever med ADHD är beroende av rutiner och att skoldagen är förutsägbar.

Hellström (2010 a) rekommenderar att man i mötet med elever som har diagnosen ADHD bör inleda med att undersöka hur barnet fungerar i olika situationer och vad som är en lagom kravnivå. Detta poängteras även Jakobsson och Nilsson (2011) vikten av. Därtill menar de att eleven alltid bör vara delaktig i utvärderingen av sina resultat. Att ha ett välutformat åtgärdsprogram är av yttersta vikt för att elever som är i behov av särskilt stöd ska nå målen och kunna utvecklas. Även här är det viktigt med delaktighet från elevens sida men även från vårdnadshavaren. Åtgärderna bör enligt skolverket vara konkreta och tydligt utformade. (2008). Det ligger sedan i rektorns ansvar att se till att eleven får det stöd som man tillsammans har kommit överrens om (Axengrip, 2004).

”Samarbetet i arbetslaget är kanske den viktigaste komponenten i det pedagogiska arbetet” (Jakobsson & Nilsson, 2011, s 176). Det är alltså nödvändigt att man i arbetslaget diskuterar vilka anpassningar och åtgärder som behöver göras för att eleven ska nå de uppsatta målen.

Som tidigare nämnts ställer skolan mycket tidigt stora krav på att eleverna ska klara vissa saker som att hålla ordning på sina tillhörigheter, sitta still på sin plats, koncentrera sig under en längre tid samt samarbeta med andra elever. Detta ställer ofta till problem för de elever som har ADHD eftersom de behöver mer struktur och stöd från vuxna än många andra elever är i behov av (Socialstyrelsen, 2004).

Eftersom elever med ADHD ofta har svårigheter med att hålla ordning på sina tillhörigheter är det viktigt att man som pedagog hjälper eleven med detta. Att t.ex. regelbundet inspektera hur det ser ut i elevens skåp samt ge eleven två böcker av de som används både hemma och i skolan underlättar väsentligt för eleven (Hellström, 2010 a).

Enligt Duvner (1997) kan elever med ADHD vara i behov av extra stöd från pedagogen när eleverna självständigt ska planera och organisera sitt arbete. Genom att pedagogen tillsammans med eleven på ett konkret sätt gör upp en plan för vad som ska göras och hur eleven ska gå till väga samt vilka eventuella hjälpmedel som behövs, så blir uppgiften mer överskådlig för eleven. Vidare rekommenderas att man som pedagog bör förse eleven med ett arbetsschema där det i skrift eller med hjälp av bilder klargör för eleven vad det är som ska utföras (Duvner, 1997; Socialstyrelsen, 2004). Därtill är det önskvärt att man som pedagog endast lär ut en metod då eleven ska lösa en viss typ av arbetsuppgift. Detta bidrar till en ökad trygghet och förbättrar elevens koncentrationsförmåga.

Majoriteten av de elever som har diagnosen ADHD uppvisar en bristande förmåga att upprätthålla koncentrationen på en arbetsuppgift under en längre tid. Därav krävs det att man

som pedagog skapar uppgifter som är intresseväckande (Hellström, 2010 a, s 8). Vidare rekommenderas att man bör skapa undervisningssituationer där eleven får möjlighet att vara aktiv. Elever med ADHD har lättare att lära om de får möjlighet att använda många sinnen i läroprocessen (Honos-Webb, 2008).

Barn med ADHD är oerhört nyfikna och intresserade men lär sig bäst om de får mobilisera sina sinnen och ta aktiv del av den levande världen . Om varje dag vore en utflykt skulle de här barnen betraktas som genier. De lär sig genom att göra saker, genom att vara aktiva, genom att engagera sig i det som de är nyfikna på (Honos-Webb, 2008, s 42)

Likaledes framhåller Freltofte (1998) att man främjar inläringen för dessa elever om de får möjlighet att vara aktiva i undervisningen. Även flera små raster där eleven får tillfälle att utöva någon form av fysisk aktivitet har visat sig främja inläringen och koncentrationen på lektionerna (Jakobsson & Nilsson, 2011; Duvner, 1997). Eleven får då möjlighet att få utlopp för sitt rörelsebehov.

Kadesjö (2007) understryker vikten av att man i lärande situationer måste utgå från hur eleven tänker när den står inför en ny uppgift. Elever med ADHD är beroende av att ha tillgång till något konkret material när de ställs inför en ny arbetsuppgift som ska lösas. Även den tid som ska läggas ner på uppgiften kan med fördel konkretiseras med hjälp av ett timglas eller dylikt (Beckman, 2004). Att motivera eleven med hjälp av någon form av belöning har visat sig vara mycket effektivt (Kadesjö, 2007; Beckman, 2004; Hellström 2010 a).

Sammanfattningsvis är elever med ADHD beroende av en undervisning som är välstrukturerad och stimulerande. De krav man ställer på eleven måste överrensstämma med elevens förmåga att kunna klara av uppgifterna den ställs inför. Uppgifter och dylikt måste vara överblickbara och tydligt formulerade. Önskvärt är om eleven vid olika typer av problemlösningar är aktiv och använder sig av konkreta hjälpmedel för att finna lösningarna. Korta pauser där eleven får möjlighet att utöva någon form av fysisk aktivitet hjälper eleven att upprätthålla koncentrationen på lektionerna (Kadesjö, 2007; Duvner, 1997).

Jakobsson och Nilsson poängterar dock att ”kanske är förståelse och kunskap viktigast av allt bland samtlig personal” (Jakobsson & Nilsson, 2011, s 178).

3.5.3 Sociala relationer till jämnåriga

Ett flertal av de elever som har ADHD uppvisar svårigheter när det gäller sociala relationer till jämnåriga. Detta beror på att de inte behärskar vissa av de sociala koderna, exempelvis följa regler, vänta på sin tur och lyssna på de övriga i gruppen etc. Problematiken beror inte på okunskap om hur man beter sig i sociala sammanhang utan snarare att de har en oförmåga att omsätta kunskapen i praktiken (Hellström, 2010 b). Gilberg (2005) menar att de karakteristiska symtomen hos barn med ADHD dvs. överaktivitet/ passivitet, impulsivitet och uppmärksamhetsproblem kan bidra till vissa handlingar som inte anses vara accepterade. Det finns då risk att eleven bemöts av brist på förståelse och acceptans från de övriga eleverna. Iglum (1999) presenterar en undersökning som gjorts när det gäller den sociala förmågan hos barn med ADHD. Resultatet visar att 22 % av de barn med ADHD som deltog i undersökningen uppvisade mycket stora sociala problem. I likhet med Hellström (2010 b)

framhåller Iglum (1999) att dessa barn har mycket få vänner. Vidare menar hon att detta kan leda till en ond cirkel för barnet. Den bristande förmågan att tolka de sociala koderna leder till utanförskap, vilket i sin tur leder till att de inte får tillfälle att öva på dessa koder. Följden av detta riskera bli att barnet utesluts ännu oftare.

Hellström (2010 a) understryker vikten av att man om pedagog måste vara observant på det egna förhållningssättet gentemot den elev som har ADHD. Detta påverkar nämligen i sin tur de övriga elevernas attityd mot denna elev. Genom att tydliggöra för klassen varför eleven med ADHD är i behov av vissa anpassningsåtgärder kan man förebygga att känslor av orättvisa skapas. Detta bidrar även till att öka förståelsen från de övriga elevernas sida. Därtill bör man som pedagog vara noga med att försöka framhäva elevens positiva sidor inför eleverna i klassen. Detta bidrar till att elevens status påverkas i en positiv riktning (Hellström, 2010 a). Ett barn med ADHD behöver ofta mycket stöd från vuxna även när det gäller att skapa och upprätthålla sociala relationer med jämnåriga. Som pedagog bör man strukturera upp rasterna och andra fria sysselsättningar. Juul (2005) rekommenderar att man inför varje rast tillsammans med eleven bör komma överrens om vilka aktiviteter eleven ska fokusera på.

3.5.4 Sociala relationer mellan lärare och elev

Enligt Juul (2005, s 24) är det relevant att man i mötet med elever som har diagnosen ADHD använder ett lättförståligt och tydligt språk. Man bör exempelvis avstå från ironi samt bli medveten om vad det är man faktiskt säger och hur eleven tolkar detta. Vidare poängteras att då man kommunicerar med eleven bör man befinna sig intill och ha ögonkontakt med denna. Det är då lättare för personen att upprätthålla koncentrationen på det som sägs istället för att avledas av andra stimuli (Axengrip, 2004). Därtill är det viktigt att man är noga med att tydliggöra de regler som finns. Kadesjö (2007) menar att man måste vara konsekvent och stå fast vid dessa regler och krav.

Det gäller också att hålla fast vid de krav man ställt och ingripa då barnet protesterar och försöker komma undan. Med ord, kroppshållning och andra uttrycksätt kan man visa att man menar allvar... (Kadesjö, 2007, s 169).

Beröm och uppmuntran är något som dessa elever är beroende av. Det är viktigt att man som pedagog är tydlig när man ger beröm och då fokuserar på enskilda detaljer (Jakobsson & Nilsson, 2011). Beckman (2004) anser att berömmet måste vara i direkt anslutning till själva handlingen för att det ska ge någon effekt och för att eleven ska kunna koppla samman det positiva handlingssättet med berömmet. Att som pedagog ideligen ge eleven tillsägelser och fokusera på det negativa handlandet ger sällan någon effekt, istället finns det risk att beteendet då eskalerar (Beckman, 2004). Kadesjö (2007) poängterar att det negativa beteendet förmodligen avtar i stunden, men för att eleven ska kunna utveckla ett positivt beteende även i framtiden krävs det att man fokuserar på det önskvärda beteendet.

Hellström (2010 a, s 15) anser att ”man måste välja sina krig och hålla huvudet kallt många gånger...”. Man kan tolka detta som att man som pedagog att man måste lära sig att acceptera eller ignorera vissa mindre företeelser när det gäller elevens beteende. Enligt Hellström (2010

a.) märker eleven att den då inte får någon uppmärksamhet, vilket innebär att det oönskade beteendet inte ger något resultat.

Det mest relevanta är att eleven har en god relation med läraren och att denna har förståelse för elevens förutsättningar och behov. Genom att man som pedagog uppmuntrar samt visar intresse och respekt mot eleven ökar dess tilltro till den egna förmågan samt till läraren (Kadesjö, 2007).

3.5.5 Skolmiljön

Gilberg (2005) anser att den bästa inlärningsmiljön för elever med ADHD är stimulusfattig dvs. en klassrumsmiljö utan pynt och annat som pockar på elevens uppmärksamhet. Tufvesson (2007) framhåller i sin avhandling att det kan finnas ett flertal olika faktorer i klassrumsmiljön som har en negativ inverkan på dessa elever. Exempelvis kan flera dörrar in till klassrummet och fönster som vetter mot skolgården kan störa dessa elevers koncentrationsförmåga. Även stora klassrum samt förvaring av föremål i hyllor och skåp som saknar dörrar kan distrahera dessa elever. Axengrip (2004) menar att den omgivande miljön och dess utseende kan ha stor inverkan på elevens inläring och sociala förmåga. Genom att anpassa klassrumsmiljön bidrar man till att elevens inläring och sociala förmåga utvecklas i positiv riktning. I likhet med Gilberg (2005) anser Axengrip (2004) att klassrumsmiljön bör vara avskalad och fri från onödig stimuli. Färgsättningen i klassrummet bör utgöras av milda färger som ger ett rogvande intryck. För att eleven ska bli medveten om dess arbetsyta rekommenderas att tejpa bänkens kanter med färgad tejp.

Eleven utsätts även av mycket intryck från de övriga i klassen. För att minimera dessa påfrestningar som kan uppträda i samband med detta rekommenderas att samtliga elever har bestämda platser i klassrummet (Axengrip, 2004). Jakobsson och Nilsson (2011) betonar att flertalet av de elever som har diagnosen ADHD har behov av att sitta långt fram i klassrummet i nära anslutning till läraren. Det finns dock de elever med ADHD som bör placeras längst bak i klassrummet. Till denna grupp hör de som uppvisar svårigheter att koncentrera sig när det kommer ljud och dylikt bakifrån. Vidare rekommenderas att ha ett nära angränsat gruppum där eleven tillsammans med en pedagog vid vissa tillfällen kan sitta och arbeta. Önskvärt vore enligt Iglum (1999) om eleven hade all undervisning i ett enda klassrum. I klassrummet bör elevens material och bänk alltid finnas på bestämda platser.

Enligt Ek et al. (2011) visar studier att elever med ADHD många gånger inte når upp till de kunskapskrav som finns i skolan. En anledning tros vara att elever med ADHD inte har förmågan att prestera när de befinner sig i en miljö som är krävande och stressande.

Our results also indicate that they underachieve academically in relation to their optimal cognitive capacity. Thus, in a demanding situation, the person with ADHD may fail to perform in accordance with his/her capacity (Ek et al. 2011, s 405)

Ek et al. (2011) framhåller dock att det finns ytterligare förklaringar till den bristande måluppfyllelsen hos dessa elever. Pedagogens och elevens uppfattning om sig själv kan ha en betydande roll i hur eleven presterar. Att förväntningarna på eleven överensstämmer med elevens förmåga att klara uppgiften har således en stor inverkan på hur resultatet blir. Därtill framhåller Ek et al. att den skolmiljö som idag finns i de svenska skolorna är åligt anpassad

för att överrensstämma med dessa elevers behov och förutsättningar. Det krävs kunskap och anpassning av miljön och undervisningen för att dessa elever ska kunna tillgodogöra sig den undervisning som bedrivs.

Unless the needs of these children are properly understood, they will continue to underperform, to their own detriment, and possibly also that of their peers (Ek et al. 2011, s 405).

3.5.6 Placering i en liten undervisningsgrupp

I *ADHD hos barn och vuxna* (Socialstyrelsen, 2002) framhåller man de fördelar som finns med att placera en elev med ADHD i en mindre undervisningsgrupp. Positivt är att olika typer av störningsmoment minskar i den lilla gruppen. Därtill är det lättare att anpassa undervisningen och miljön utefter elevens förutsättningar än om eleven undervisas i en klass med fler elever. Likaledes betonar Gilberg (2005) de många fördelar som finns med att placera dessa elever i en liten undervisningsgrupp. Även Kadesjö (2007) anser att när eleven befinner sig i en liten grupp ges den möjlighet att arbeta ostört utan onödiga stimuli. Därtill ges eleven möjlighet att lära sig stoffet i sin egen arbetstakt och utefter sina egna förutsättningar.

Kadesjö (2007) poängterar dock att det finns nackdelar med denna typ av undervisning. Det finns stor risk att eleven förlorar kontakten med den klass som den egentligen tillhör, vilket i sin tur kan leda till utanförskap. Därutöver inverkar eleverna i den lilla undervisningsgruppen ofta negativt på varandra och det finns risk att pedagogerna främst fokuserar på elevernas sociala relationer i den lilla gruppen, vilket leder till att eleverna underpresterar. (Kadesjö, 2007) anser dock att majoriteten av de elever som har diagnosen ADHD bör ha sin undervisning i sin ordinarie klass.

Det är viktigt att sammanfatta att det absoluta flertalet barn med diagnosen DAMP eller AD/HD skall gå i den vanliga klassen men det kommer att finnas ett behov av speciellt utformade studiegångar för barn med mycket stora svårigheter (Kadesjö, 2007, s 214).

3.6 Återkoppling till syfte och problemformulering

Efter denna litteraturgenomgång vill jag återigen knyta an till det syfte och de problemformuleringar som jag presenterade i början av min uppsats. Syftet är som tidigare nämnt att med hjälp av kvalitativa intervjuer undersöka hur två pedagoger, som arbetar på olika skolor ser på elever med ADHD samt vilka insatser som görs på skolorna för att möta dessa elevers behov. Därtill kommer jag med hjälp av litteratur och tidigare forskning att undersöka hur man som pedagog rekommenderas att gå tillväga för att på bästa sätt bemöta elever med ADHD utifrån deras förutsättningar.

De problemformuleringar som jag kommer att fokusera på är som tidigare nämnt följande:

Vilken kunskap har de intervjuade pedagogerna om elever med ADHD, och hur anpassar de undervisningen för att tillgodose dessa elevers behov?

Vilka typer av anpassningar i undervisningen har de tillfrågade pedagogerna gjort i mötet med elever som har ADHD?

Hur går de intervjuade pedagogerna tillväga för att hjälpa elever med ADHD, att nå målen?

Genom att ha studerat litteratur samt en del av den forskning som gjorts inom området har jag fått svar på hur man enligt denna bör agera för att på bästa sätt bemöta elever med ADHD i undervisningssituationer. I min resultatredovisning kommer jag att presentera hur två pedagoger som arbetar på olika skolor, med elever i olika åldrar agerar i undervisningssituationer när de möter barn med diagnosen ADHD. Avslutningsvis kommer jag i slutdiskussionen att återkoppla teorin med resultatet från intervjuerna för att tydliggöra hur väl pedagogernas agerande stämmer överrens med de rekommendationer som görs i forskning och litteratur.

I Lgr 11 (Utbildningsdepartementet, 2011) betonas vikten av att man som pedagog ska ta hänsyn till varje elevs förutsättningar och anpassa undervisningen där utefter. För att man ska kunna göra detta i mötet med elever som har ADHD krävs det enligt Hellström (2010) att man besitter en enorm kunskap. Jag anser således att undersökningen och ämnet har en mycket stor betydelse inom utbildningsvetenskap.

4. Design, metoder och tillvägagångssätt

Enligt Kvale (1997) bör man använda sig av kvalitativa intervjuer när man vill undersöka hur en person förhåller sig till ett visst fenomen. Jag har följaktligen valt att använda mig av denna metod. Med anledning av att undersöka vilka rekommendationer som ges beträffande undervisning av elever med ADHD, har jag tagit del av relevant forskning och litteratur som rör ämnet. Jag kommer alltså i detta kapitel att göra en redogörelse och motivering av dessa datainsamlingsmetoder. Därtill kommer jag att återkoppla min undersökning till Vetenskapsrådets *Forskningsetiska Principer* (Vetenskapsrådet, 2011). Jag kommer även att belysa hur urvalet ser ut samt hur undersökningens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet ter sig.

4.1 Kvalitativa intervjuer

Syftet med den kvalitativa forskningsintervju som här kommer att diskuteras är att förstå ämnen från livsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv (Kvale, 1997, s 32)

Enligt Kvale (1997) är den kvalitativa intervjun halstrukturerad till sin form. Detta innebär att intervjun inte är lika obunden som en vanlig konversation, men heller inte lika bunden i sin form som ett utformat frågeformulär. Vidare anser Kvale (1997) att man bör använda sig av denna metod då man söker svar på hur en person uppfattar och förhåller sig till ett visst fenomen. Eftersom så är fallet i min undersökning har jag valt att använda mig av denna metod för att få svar på mina frågeställningar. Därtill poängterar Esaiasson et al. (2007) att det finns ett flertal fördelar med att använda sig av intervju som metod. En av dessa är att det finns möjlighet att ställa så kallade uppföljningsfrågor om man vill ha ett utförligare svar på någon fråga. Därtill ger samtalsintervjuer forskaren möjlighet att notera svar som är överraskande.

I likhet med Kvale (1997) anser Esaiasson et al. (2007) att man med fördel använder sig av intervju när man vill få reda på människors uppfattningar och förhållningssätt kring ett visst

fenomen. Esaiasson et al. (2007) poängterar dock att det finns vissa nackdelar med intervju som metod. Det finns risk att informanten påverkas av så kallade intervjuareffekter. Detta innebär att informanten under intervjun påverkas av den person som intervjuar. Esaiasson et al. (2007) påpekar att man bör vara medveten om detta och redovisa för eventuella intervjuareffekter i den färdiga undersökningen.

Men samtidigt skall man inte överdriva risken med intervjuareffekter. Det viktiga är att man reflekterar kring situationen och ärligt redovisar om man tror att det finns resultat som beror på intervjupåverkan (Esaiasson et al. 2007, s 301).

För att minimera risken av att deltagarna skulle påverkas av mig intervjuareffekter sände jag i förväg ut frågorna så att de kunde reflektera kring dessa redan innan intervjun. Därtill har jag även följt Esaiassons et al. ovan nämnda rekommendationer.

4.2 Val av litteratur

För att finna representativ litteratur som behandlar ämnet har jag tagit hjälp av databaserna Libris, Gunda och Gotlib. De sökord jag har använt mig av är ADHD, koncentrationssvårigheter och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Jag har även använt mig av sökmotorn Google för att hitta vetenskapliga artiklar och tidsskrifter. Därtill har jag fått hjälp av min handledare att finna relevant material för ämnet. Redan i inledningen av litteratursökningen var det för mig givet att använda mig av förhållandevis ny forskning och litteratur. Därav är mestadels av det material som jag använt mig av från 2004 och framåt. Tre källor är dock från slutet av 90- talet. Anledningen att jag trots detta valde att använda mig av dessa, var att jag bedömde dem som fortfarande aktuella och ytterst relevanta i min undersökning.

4.3 Etiska riktlinjer

I *Vetenskapsrådets Forskningsetiska Principer* (Vetenskapsrådet, 2011) finner man fyra huvudkrav som man bör ha i åtanke då man bedriver forskning. De fyra huvudkraven är ”informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet” (Vetenskapsrådet, 2011, s 6). Jag har följaktligen utgått i från dessa krav när jag gjort min undersökning. Jag kommer i texten nedan göra en utförlig beskrivning av hur jag har tillgodosett dem.

Beträffande informationskravet är man som forskare skyldig att tydliggöra undersökningens syfte för informanterna. Därtill bör man klargöra för deltagarna att det är frivilligt att delta i undersökningen samt att de när som helst har rätt att avbryta sitt deltagande (Vetenskapsrådet, 2011). Vid den första kontakten med pedagogerna förtydligade jag syftet med undersökningen samt pedagogernas rättigheter när det gäller deras medverkan. Därtill klargjorde jag för pedagogerna att svaren endast kommer användas som material till undersökningen.

Samtyckekravet innebär att det är deltagarna som har bestämmanderätt när det gäller sin medverkan (Stukat, 2011). Detta är något som jag i tidigt skede klargjorde för pedagogerna.

När det gäller konfidentialitetskravet går detta ut på att man som forskare ska kunna garantera deltagarnas anonymitet (Vetenskapsrådet, 2011). I undersökningen är jag mycket noga med

att alla namn som nämns är fingerade. Därtill utelämnas givetvis namn på skolor och dylikt. Alla uppgifter som skulle kunna identifiera deltagarna utelämnas alltså i undersökningen för att skydda deras identitet.

Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet endast får användas i den undersökning som bedrivs (Stukat, 2011). Jag informerade deltagarna om detta och klargjorde att intervjumaterialet kommer att förstöras efter avslutad uppsats.

4.4 Urval och genomförande

De två pedagoger som deltog i undersökningen arbetar på olika kommunala grundskolor i Göteborg. Den första pedagogen arbetar som lågstadielärare, och den andra pedagogen arbetar på högstadiet som lärare i hem- och konsumentkunskap. Anledningen till att jag valde att deltagarna skulle arbeta på olika stadier beror på att jag ville ha en så stor spridning som möjligt bland lärarna. När det gäller urvalets storlek så valde jag att följa Stukats (2011) rekommendationer gällande analys av halvstrukturerade intervjuer. Stukat (2011) menar att när man använder sig av denna metod bör man ha få deltagare annars finns det stor risk att undersökningen blir ytlig, eftersom det går åt mycket tid och kraft vid kvalitativa undersökningar.

En kvalitativ analys av halvstrukturerade intervjuer (djupintervjuer) är ett mycket mödosamt arbete. Både transkriberingen och de upprepade genomläsningarna av materialet inklusive jämförelser av intervjuer är oerhört tidskrävande. Har man alltför många intervjuer riskerar analysen att bli ytlig, framför allt av tidsbrist, vilket undergräver hela idén med arbetet (Stukat, 2011, s 71).

Likaså Esaiasson et al. (2007) poängterar att man endast bör göra ett fåtal intervjuer. ”Att intervjuva ett litet antal är också ett viktigt råd (Esaiasson et al. 2007, s 292). Jag vill dock poängtera att studiens omfattning bidrar till att den inte kan ses som allmängiltig. Den information som framkommer i intervjuerna berör således endast de två pedagoger som deltagit i studien. Studien har därmed inte uppnått ”teoretisk mättnad” (Esaiasson et al. 2007, s 309) och är alltså inte generaliserbar, eftersom jag endast har intervjuat två pedagoger. Jag valde dock att följa Stukats (2011) och Esaiassons et al. (2007) ovan nämnda rekommendationer, vilket alltså innebär att göra ett fåtal intervjuer och därmed fokusera mer på djupet. Jag anser att om jag hade använt mig av fler intervjupersoner i undersökningen så hade undersökningen riskerat att bli ytlig. Detta är något som Stukat (2011) framhåller i citatet ovan. Därav har jag endast intervjuat två pedagoger.

I valet av deltagare har ett bekvämlighetsurval används (Stukat, 2011). Detta innebär att jag utsåg vilka skolor och pedagoger som var tänkta att delta i undersökningen. Jag kontaktade sedan deltagarna per telefon och presenterade syftet med undersökningen samt *Vetenskapsrådets Forskningsetiska Principer* (Vetenskapsrådet, 2011). Samtliga pedagoger var mycket positiva till undersökningen och ville gärna delta. Jag informerade deltagarna om att intervjun skulle ta max en timma och att jag under intervjun skulle använda mig av en bandspelare. Bandspelare är något som Esaiasson et al. (2007) rekommenderar som

hjälpmedel. Jag skickade sedan via mail ut samtliga intervjufrågor¹ i förväg så att deltagarna skulle få möjlighet att reflektera över dessa. Jag är medveten om att valet att skicka ut frågorna i förväg till de två pedagogerna kan ha påverkat deras svar. Det finns alltså en möjlighet att jag skulle ha fått annorlunda svar om jag inte hade skickat ut frågorna i förväg till deltagarna. Eftersom pedagogerna dock endast hade möjlighet att delta i intervjun under cirka 60 minuter bedömde jag att det var lämpligt att de fick ta del av frågorna innan intervjutillfället för att förhindra att deltagarna skulle känna sig stressade. Jag menar således att svaren på frågorna är mer genomtänkta eftersom pedagogerna har fått möjlighet att reflektera över frågorna innan intervjun. Jag anser följaktligen att fördelarna med att pedagogerna innan intervjun fick ta del av frågorna väger upp nackdelarna.

Båda intervjuerna ägde rum i lärarnas respektive klassrum. Platsen valde lärarna själva. Enligt Esaiasson et al. (2007) är det av yttersta vikt att välja en plats där informanterna känner sig väl till mods och där man ostört kan genomföra intervjun. Därav var det upp till lärarna att avgöra vilken plats de föredrog.

Efter intervjuerna ägde transkriberingen rum. Jag lyssnade åtskilliga gånger på banden och renskrev sedan intervjuerna på datorn och avslutade med att göra noga jämförelser så att tal och skrift överrensstämde med varandra. Därefter började analysarbetet. Vid analysarbetet har jag gjort jämförelser mellan de svar som framkom i intervjuerna med de två pedagogerna. De svar som framkom vid intervjutillfällena redovisas i resultatdelen. I resultatdelen har jag valt att tematisera svaren i enlighet med mitt syfte och mina frågeställningar. Jag redovisar i detta kapitel vad ADHD innebär för de två pedagogerna samt hur de ser på förekomsten och utmaningarna med att undervisa elever med denna diagnos. Därtill belyses vad de deltagande pedagogerna anser om vad det finns för skillnader mellan pojkar och flickor som är diagnostiserade med ADHD. Likaså presenteras här de anpassningar i undervisningen som de båda pedagogerna gör då de möter elever med diagnosen samt vilket stöd de två pedagogerna får av specialpedagog, elevhälsoteam och ledning. Avslutningsvis presenteras de två pedagogernas syn på dessa elevers sociala relationer och deras styrkor. Även de två lärarnas syn på sina egna kunskaper gällande ADHD åskådliggörs i detta kapitel. Under dessa teman sammanställs således de svar som framkom under intervjuerna. Jag valde att tematisera svaren på detta sätt istället för att presentera svarsalternativen utefter varje fråga som jag ställt. Detta tillvägagångssätt som jag använt mig av är något som Stukat (2011) rekommenderar.

Enkät- eller intervjuresultat bör vanligen inte presenteras fråga för fråga i den ordning de ställdes, det blir både tråkigt och kan upplevas obearbetat. Forskaren har full frihet att visa svaren på det sätt han/ hon finner ge bäst information och förståelse. Ett antal teman kanske hämtade från undersökningens frågeställningar – kan ge redovisningen en klar struktur (Stukat, 2011, s 147).

Jag har således valt att följa Stukats (2011) rekommendationer när det gäller presentationen av intervjusvaren. I diskussionskapitlet knyts den information som framkommit i resultatdelen samman med den litteratur och forskning som belysts i den teoretiska anknytningen. Därtill kommer jag även återkoppla till det syfte och de frågeställningar som presenterades under rubriken syfte och problemformulering.

¹ Se bilaga 1

4.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet: För att öka undersökningens tillförlitlighet har samtliga intervjuer bandats. Att ha en bandspelare som hjälpmedel medför att det inte finns någon risk att gå miste om väsentliga detaljer som sägs. Därtill finns det möjlighet att avlyssna intervjun ett flertal gånger under arbetsprocessen. Jag hade även möjlighet att återkomma till deltagarna om det uppstod några frågor eller funderingar.

Validitet: ”Validitet definieras ofta genom denna fråga: Mäter du vad du tror att du mäter?” (Kvale, 1997, s 215). Syftet med denna undersökning är som tidigare nämnt att undersöka hur man som lärare bör agera i mötet med elever som har ADHD samt hur pedagoger i realiteten agerar i mötet med dessa elever. Jag har under arbetsprocessen tagit del av relevant litteratur och forskning som rör ämnet samt genomfört intervjuer. Intervjuguiden² är utformad efter de rekommendationer som professor Esaiasson et al. (2007) framhåller. Enligt Esaiasson et al. (2007) och Kvale (1997) finns det dock alltid en viss risk att informanterna påverkas av intervjuareffekter eller ledande frågor vilket kan påverka svaret.

Generaliserbarhet: I min studie har jag använt mig av kvalitativa samtalsintervjuer med två pedagoger. Studiens omfattning bidrar således till att den inte är generaliserbar. Den har följaktligen inte nått den ”teoretiska mättnad” som Esaiasson et al. (2007, s 309) beskriver. Detta innebär att den information som kommit fram i undersökningen inte kan ses som allmängiltig.

5. Resultat

Jag kommer inledningsvis att göra en kort presentation av pedagogerna. Därefter kommer jag presentera resultaten från intervjuerna och avslutningsvis jämföra deltagarnas svarsresultat med varandra för att kunna hitta likheter och skillnader.

5.1 Presentation av deltagarna

Birgitta³ är 50 år och har arbetet som lågstadielärare i 25 år. Hon är klasslärare för 25 elever i årskurs 1-3. Klassansvaret delar hon tillsammans med sin kollega som har arbetat som lärare i över 30 år. Hon är anställd vid en kommunal skola i Göteborg. Skolan har elever från årskurs F-9. Under sina år som lärare har Birgitta mött åtskilliga elever med diagnosen ADHD och koncentrationssvårigheter.

Sonja är 62 år och har arbetet som lärare i hem- och konsumentkunskap i 30 år. Sonja möter elever från årskurs 5-9 och från särskolan. Eleverna har hem- och konsumentkunskap i halvklass, vilket innebär att hon har cirka 12 elever per grupp. De elever som går i särskolan har undervisning i grupper om 4. Därtill deltar även 2-3 assistenter när dessa elever har lektion. I likhet med Birgitta är Sonja anställd vid en kommunal skola i Göteborg, där det går elever från årskurs F-9.

² Se bilaga 1

³ Alla namn som nämns i uppsatsen är fingerade

5.2 Vad innebär ADHD för pedagogerna?

Birgitta framhåller att elever som har ADHD ofta har svårigheter med att upprätthålla uppmärksamheten. Dessa barn är även mycket aktiva och har svårt för att sitta still på sin plats. Hon beskriver jämväl dessa barn som mycket impulsiva både i lärandesituationer och inom andra områden.

Det verkar som att dessa barn aldrig tänker efter innan de svarar på en fråga. De verkar istället vilja svara så snabbt som möjligt. Detta ställer verkligen till det vid läsinläringen då de försöker gissa sig fram vad som står (Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Birgitta anser att dessa barn behöver längre tid än andra för att lära sig läsa. När de väl kan bilda de rätta orden av bokstäverna så har de ofta stora problem med själva läsförståelsen. Detta innebär enligt Birgitta att de kan läsa vad som står, men de förstår inte innebörden av det som de läst.

Det framkommer i intervjun att dessa barn även är mycket impulsiva under raster och utflykter vilket leder till att de ofta gör vad som faller dem in. Birgitta poängterar att detta ställer stora krav på lärarna att skapa struktur och anpassa olika aktiviteter.

Sonja inleder svaret med att poängtera att ADHD är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och att dessa elever uppvisar svårigheter med att anpassa aktivitetsnivån efter situationen, hantera impulsivitet och upprätthålla uppmärksamheten. Därtill anser Sonja att dessa elever ofta har svårt att utföra vissa uppgifter som andra elever klarar utan problem.

Jag har som regel att alla elever ska stå tysta på ett led utanför klassrummet innan de kommer in i salen. Detta vill jag för att de ska få chans att lugna ner sig innan vi börjar lektionen. Alla elever klarar oftast av detta, men det finns en pojke i år 5 som vi precis fått veta har diagnosen ADHD han hittar alltid på massa andra saker istället (Muntlig kommunikation den 5 december 2011).

De båda pedagogerna framhåller symtom som överaktivitet, impulsivitet och bristande förmåga att upprätthålla uppmärksamheten som typiskt för elever som har ADHD. Därtill framhåller de att dessa elever ofta har stora svårigheter med att förstå och lyda anvisningar och regler. Därtill framkommer det att barn med ADHD ofta blir distraherade av saker som händer i dess omgivning. Sker det inte saker kring barnet framkallar barnet själv ljud eller rörelse. Detta framkommer i intervjun med Sonja, då hon i det ovan nämnda citatet beskriver en elev med uppmärksamhetsproblem som inte följer instruktionerna utan istället hittar på egna aktiviteter.

I intervjun med Birgitta framkom att elever med ADHD även kan vara impulsiva när de står inför en teoretisk uppgift. Detta resulterar ofta enligt Birgitta i att de gissar svaret på uppgiften istället för att ta sig tid att reflektera över svaret.

5.3 Förekomst av ADHD samt de största utmaningarna med att undervisa elever som har denna diagnos

Birgitta upplever att det är förhållandevis få elever som har blivit diagnostiserade med ADHD. Emellertid framhåller hon att det är tämligen många som uppvisar koncentrationssvårigheter och olika symtom som är typiska för diagnosen. Birgitta tror att det

är många föräldrar som inte vill kontakta BUP eller dylikt för att utreda om deras barn har ADHD eller ej. Detta framkommer även i intervjun med Sonja. Hon menar att det är ett flertal elever på skolan som uppvisar ADHD liknande symtom, men det är endast ett fåtal av dessa elever som har diagnosen. Sonja upplever att man pratade mer om ADHD för några år sedan än vad man gör nu.

Att det finns ett övervägande antal elever som har ADHD liknande symtom, men som saknar diagnos är något som framkommer i intervjuerna. Trots avsaknaden av diagnos tror Sonja att man med fördel kan anpassa undervisningen efter de pedagogiska rekommendationer som ges i samband med undervisning av elever med ADHD.

När det gäller de utmaningar som kan uppstå i undervisningssituationer med elever som har ADHD, uttryckte Birgitta en viss oro under intervjun över att inte hinna ge dessa elever den stöd som de behöver och som de har rätt att få. ”Jag känner en viss otillfredsställelse för att inte hinna med att ge eleverna den undervisning de har rätt till...”(Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Birgitta menar vidare att dessa elever är i behov av en lugn arbetsmiljö i klassrummet, men med 25 elever i klassen kan detta vid vissa tillfällen bli svårt att åstadkomma i synnerhet när eleverna arbetar med olika typer av friare arbetsuppgifter.

Sonja som ju undervisar i hem- och konsumentkunskap menar att det kan uppstå svårigheter om dessa barn får för mycket frihet och för stort ansvar under lektionerna. Följden av detta är enligt Sonja att de blir okoncentrerade vilket i sin tur leder till bristande förmåga att hantera den information som ges. Därtill blir de övriga eleverna påverkade av detta vilket resulterar i att det blir en mycket orolig stämning i gruppen.

Ja, alla är inte päron det finns äpplen också. Därför tycker jag det är viktigt med att vara noga med att styra upp lektionerna där det finns elever som har behov av det. Jag börjar med att demonstrera det vi ska tillaga. Då samlas eleverna kring mitt kök och jag visar det första momentet. Eleverna går tillbaka till sina kök och gör detta. Sedan kommer de tillbaka till mitt kök osv...(Muntlig kommunikation den 5 december 2011)

Birgitta anser att den största utmaningen är att hitta ett lämpligt och spännande material för de elever som är överaktiva. Hon menar att dessa elever ofta tappar intresset och koncentrationen när de står inför teoretiska uppgifter. Hon framhåller dock att datorn har varit ett stort hjälpmedel i undervisningen av dessa barn. Även olika typer av spel anser Birgitta brukar fungera utmärkt. Därtill framhåller Birgitta att rasterna är mycket problematiska för dessa barn. De hamnar ofta i konflikt med de övriga eleverna.

Barn med ADHD tycker jag har svårt att följa olika regler detta gäller även på rasterna. Ofta kastar de sig bara in i leken när de andra spelar King eller fotboll, men de följer aldrig de regler som finns. Detta slutar oftast med bråk eftersom de andra barnen tycker att de störs i leken (Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Sonja menar dock att den största utmaningen är att få dessa elever att följa instruktioner av olika slag bl.a. då de lagar mat. Om eleverna inte följer de anvisningar som ges finns det stor risk att det sker olyckor. Hon poängterar även att impulsiviteten hos dessa barn kan vara ett

stort problem framförallt när de befinner sig i köket. Att dessa elever inte väntar på sin tur när det ska ta ingredienser leder ofta till konflikt med de övriga eleverna. Därtill upplever hon att dessa elever ofta skyndar sig så pass mycket med att bli klara så att de ofta gör fel eftersom de inte tar sig tid att tänka.

I förra veckan bakade vi kanelbullar i årskurs 8. Samuel som har stora koncentrationssvårigheter arbetade tillsammans med Jonas. Allt började väldigt bra, men Samuel skyndade sig så mycket för han ville bli klar. Trots att jag demonstrerat och att de hade varsitt recept så tillsatte Samuel 0,5 dl salt istället för 0.5 dl socker. Pojkarna börjar bråka och det slutar med att Samuel välter ut degspadet (Muntlig kommunikation, den 5 december 2011).

Det framkommer i intervjuerna att impulsivitet alltså är ett vanligt förekommande symptom hos barn med ADHD och koncentrationssvårigheter. Pedagogerna framhåller att dessa elever verkar sakna förmågan att inse konsekvenserna av sitt agerande, eftersom de inte i förväg har för avsikt att utföra vissa handlingar. Vidare poängteras under intervjun med Birgitta att dessa elever sällan tar sig tillräckligt med tid för att lösa en uppgift utan de gissar sig fram. Dessa elevers impulsiva beteende när det gäller dess känslouttryck är något som enligt pedagogerna verkar vara mycket vanligt förekommande.

Passivitet hos elever med ADHD anser Birgitta förekommer oftare hos flickor än hos pojkar. Hon menar att det finns stor risk att man glömmar bort dessa passiva elever, eftersom de ofta är mycket stillsamma, tysta och tillbakadragna. Hon poängterar dock vikten av att man som pedagog måste uppmärksamma och uppmuntra dessa elever. Vidare menar hon att det är av yttersta vikt att man tar fram material som intresserar dem. Den stora utmaningen med att undervisa dessa elever är enligt Birgitta att få dem att påbörja de uppgifter de ska göra under lektionen. Hon anser att det är mycket sällan som dessa elever påbörjar uppgifter av egen fri vilja. Ofta krävs det att man som pedagog sätter sig bredvid eleven och ser till att den har förstått och verkligen sätter igång med det den ska göra.

I likhet med Birgitta beskriver Sonja att dessa elever har mycket stora svårigheter med att påbörja olika uppgifter. Den största utmaningen är enligt Sonja att se till så att det blir en rättvis arbetsfördelning mellan den elev som är passiv och de övriga eleverna som arbetar i samma kök. Sonja menar således att den passiva eleven aldrig kommer igång med sysslorna i köket vilket leder till att de övriga eleverna i samma kök tar på sig ansvaret att tillaga rätten. Arbetsfördelningen blir således mycket orättvis om man som pedagog inte är uppmärksam.

När det gäller uppmärksamhetsproblem hos dessa elever framkommer det i samtliga intervjuer att den största utmaningen inom detta område är att eleverna har mycket svårt att koncentrera sig på den aktuella uppgiften. Birgitta framhåller att då uppgiften inte intresserar eleven så hittar den ofta på andra saker att sysselsätta sig med t.ex. gunga på stolen eller springa fram och tillbaka till katedern för att vässa pennor. Vidare menar Birgitta att även störande ljud från de andra i klassen kan distrahera elever med ADHD.

5.4 Skillnader mellan pojkar och flickor som har diagnosen ADHD

Jag tycker pojkarna är mer överaktiva än flickorna. De har svårt att sitta still och är mer utåtagerande. Flickorna är ”snälla”, men mycket svåra att få i gång (Muntlig kommunikation, 29 november 2011).

Birgitta menar således att pojkar är mer aktiva och märks mer jämfört med flickor. Flickor är emellertid mer passiva än pojkar och förblir oftast sittandes vid sin plats utan att självmant påbörja den aktuella uppgiften. Birgitta beskriver flickorna som ”snälla”. Jag tolkar detta som att flickorna inte uppvisar ett lika påfrestande beteende som pojkarna.

Till skillnad från Birgitta anser Sonja att det inte är några större skillnader mellan pojkar och flickor med ADHD. Hon anser dock att det finns betydligt fler pojkar än flickor med diagnosen.

5.5 Anpassningar i undervisningen samt stöd från skolledning, elevhälsoteam och specialpedagog

Enligt Birgitta skiljer sig elever med ADHD markant från de övriga eleverna. Därav poängterar hon att det krävs att man som pedagog reflekterar noga hur man ska utforma lektionerna för att dessa elever ska ”hänga med”. Vidare framhåller hon att dessa elever är i behov av en lugn och stillsam miljö för att kunna koncentrera sig. Således har hon skapat en lugn vrå längst bak i klassrummet som hon avskärmat med hjälp av bokhyllor och vikkväggar. Ofta brukar dessa elever föredra att sitta i vrån och arbeta. Birgitta anser att denna lösning fungerar bra. Eleven distraheras inte av de övriga eleverna och har då lättare att koncentrera sig på den aktuella uppgiften.

Då elever med ADHD sitter tillsammans med de övriga eleverna i klassen brukar Birgitta alltid placera dessa elever längst fram närmast katedern. Hon anser att denna plats hjälper eleven att bibehålla fokus på det som ska göras. Samtliga elever har bestämda platser, vilket Birgitta anser skapar en trygghet och struktur för eleverna. Alla elever har bänkar som är riktade mot tavlan. Mellan elevernas bänkar är det cirka två decimeter. Anledningen till detta avstånd är att vissa elever överskred ”bänkgränsen” innan denna placering. Detta resulterade enligt Birgitta alltid i bråk.

Att eleverna har bestämda platser i klassrummet är således något som Birgitta rekommenderar. Anledningen till detta är att skapa struktur samt förhindra att eleven utsätts för onödig stimuli. Därtill menar Birgitta alltså att de flesta elever som har ADHD med fördel placeras längst fram i klassrummet. Det framkommer under intervjun med Birgittas att alla elever har samtliga lektioner förutom idrott i samma klassrum. Detta är något som Birgitta tror skapar struktur i klassrummet.

På högstadiet där Sonja arbetar är det näst intill omöjligt att eleverna ska ha alla lektioner i ett klassrum. Hon framhåller dock att hon alltid försöker skapa struktur i klassrummet och att de elever som är i behov av bestämda platser i såväl köken som vid borden får detta. För att skapa struktur i klassrummet så inleder och avslutar Sonja alltid lektionerna på samma sätt. Hon berättar att hon startar med att hälsa på eleverna utanför klassrummet. Därefter hålls upprop och en genomgång då eleverna sitter på sina platser. Genomgången följs av att eleverna dukar. Samtliga lektioner avslutas alltid med att eleverna skriver en utvärdering. Sedermera står de tysta vid sin plats innan lektionen avslutas.

Därtill poängterar Sonja att hon anpassar kraven på dessa elever efter deras förutsättningar. Hon anser att det väsentligaste är att elever kommer till lektionerna och att de efter lektionens slut går därifrån med känslan att de har presterat något och är nöjda med detta. Hon menar att elever som har svårigheter i skolan, vilket enligt Sonja ofta är elever med ADHD och koncentrationssvårigheter vanligtvis har en mycket hög frånvaro. Hon menar således att det viktigaste är att dessa elever verkligen kommer till skolan och att man anpassar kravnivån.

Det viktigaste är inte att allt är perfekt skalat och skuret. De är här för att lära sig. Det viktigaste är att de verkligen kommer till lektionen... (Muntlig kommunikation den 5 december 2011)

Sonja poängterar att de elever som hon mött som har diagnosen ADHD ofta har stora svårigheter med att komma ihåg att ta med sig rätt material till lektionerna. Vidare berättar hon om Samuel i årskurs 9 som har diagnosen ADHD. Samuel har haft stora problem med att hålla reda på sin skåpsnyckel och sitt material. De åtgärder som gjorts för att hjälpa pojken är att en annan pojke som går i samma klass har fått ansvaret för Samuels skåpsnyckel. Likaså har Samuels mentor en kopia av nyckeln. Denna lösning har enligt Sonja fungerat mycket bra. För att hjälpa Samuel att få med sig rätt material till lektionen har han tillsammans med sina mentorer gjort ett schema med bilder på det material som ska med till varje lektion.

Enligt Sonja har alltså elever med ADHD ofta stora svårigheter med att hålla reda på sina tillhörigheter. Således menar hon att det är viktigt att man hjälper eleven med detta. Samt anpassar undervisningen utefter dessa elevers behov.

Även Birgitta menar att dessa elever ofta uppvisar stora svårigheter med att hålla ordning på sitt material i synnerhet pennor, sudd och dylikt. Alla böcker förvaras alltid i elevernas bänkar således kan Birgitta lätt hjälpa eleverna med att hitta rätt böcker. Samtliga pennor och suddgummi är namnade och förvaras alltid på katedern. Birgitta anser därmed att denna problematik hos elever med ADHD inte skapar några dilemman för undervisningen.

Birgitta poängterar att ledningen på skolan är mycket öppna för förslag på anpassningar och åtgärder när det gäller att tillgodose dessa elevers behov. Hon menar dock att det är skolans dåliga ekonomi som gör det svårt att verkställa dessa förslag.

När jag efterfrågar extra stöd för vissa lektioner så är det inte alltid det finns möjlighet att få det... (Muntlig kommunikation den 29 november 2011)

Därtill poängterar Birgitta att de under en längre tid endast stundom har haft tillgång till en utbildad specialpedagog, emellanåt har en lärare i Svenska 2 fått träda in och ta denna roll. Enligt Birgitta har 98 procent av eleverna på skolan utländskt ursprung. Därav ansågs en lärare i Svenska 2 vara bäst person att axla denna roll.

På den skola där Sonja arbetar finns det tillgång till två specialpedagoger på lågstadiet och två på högstadiet. De elever som är i behov av extra stöd får möjlighet att gå till "stödet" och träffa dessa specialpedagoger. Därtill finns det för samtliga elever möjlighet att få läxhjälp en gång i veckan. Att placera elever i en mindre undervisningsgrupp har många för och nackdelar. Fördelarna med denna åtgärd är att det finns avsevärt mindre fenomen som kan

distrahera eleven med ADHD. Det är även lättare att anpassa undervisningen och miljön så att så att det överrensstämmer med elevens förutsättningar och behov

Vidare poängterar Sonja att det nyligen har startat en så kallad familjeskola som vissa av specialpedagogerna driver. Detta innebär att både barn och vårdnadshavare får möjlighet att träffa specialpedagogerna två gånger i veckan. Familjeskolan är enligt Sonja främst ett stöd för målsmännen.

Birgitta som har en elev med diagnosen ADHD upplever att hon att hon har fått ett stort stöd av den elevassistent som nyligen har börjat arbeta på skolan. Elevassistenten finns vanligtvis med på samtliga av de lektioner som Mohammed har tillsammans med sin ordinarie klass. Därtill finns elevassistenten med som stöd på raster och när Mohammed går hem från skolan.

Innan vi fick elevassistenten till klassen så blev det alltid så mycket bråk på rasterna och på idrottslektionerna. Det största problemet var nog när Mohammed skulle gå hem efter skolan. Säkert tre gånger i veckan kom ägaren till mataffären ner med Mohammed till oss och sa att han hade försökt ta en brödbulle eller något annat. Förklaringen från Mohammed var alltid att han var hungrig och att han inte ville ta något egentligen... (Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Det framkommer i intervjun att Mohammed impulsivt hade tagit från mataffären innan elevassistenten följde honom från skolan och hem. Vidare menar Birgitta att Mohammed aldrig i stundens hetta insåg hur allvarlig hans handling var och vilka konsekvenser detta skulle kunna leda till. Birgitta menar att denna typ av impulsivitet och obetänksamma handlande verkar vara vanligt för de flesta barn med ADHD.

5.6 Styrkor hos elever med ADHD

”Ja, elever med ADHD är ofta väldigt charmfulla och kreativa” (Muntlig kommunikation den 29 november 2011). Birgitta framhåller således att dessa barn är mycket rika på idéer och mycket charmfulla. Hon tror dock att det är viktigt att man som pedagog känner barnet väl och har förståelse för dess svårigheter för att man ska kunna upptäcka dessa barns många styrkor. Vidare menar Birgitta att det är viktigt att man som pedagog fokuserar på barnets styrkor och inte enbart ser hinder och svårigheter med att undervisa barn med ADHD.

För att jag som pedagog ska orka med att undervisa barn med ADHD och för att dessa barn ska orka med att gå i skolan så tror jag det är jätte viktigt att jag fokuserar mer på barnets positiva sidor (Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Även Sonja poängterar att dessa elever är mycket kreativa. För att ta tillvara på denna styrka och för att dessa elever ska få utlopp för sin kreativitet uppmuntrar Sonja dem att testa nya recept och metoder vid matlagning och bakning. Kanelbullar med popcorn och apelsiner i, är bara en av många nya recept som en pojke på skolan har arbetat fram. Sonja poängterar dock att alla elever är olika därav har alla elever olika styrkor.

5.7 Sociala relationer

Ja, som jag berättade innan så har dessa elever ofta svårt att följa regler av olika slag. Detta gäller även på rasterna. De kastar sig bara in i leken och de följer inte reglerna i King eller fotboll eller

vad det nu kan vara. Detta leder ju oftast till bråk... (Muntlig kommunikation den 29 november 2011).

Birgitta framhåller att det är vanligt att dessa elever är mycket ensamma. Det är sällan någon av de andra eleverna som vill umgås med dem. Anledningen är enligt Birgitta att elever med ADHD inte behärskar de regler som finns i olika lekar. Detta har de övriga eleverna mycket svårt att acceptera.

Även Sonja delar Birgittas uppfattning om att dessa elever har problem med sociala relationer. Ofta arbetar de ensamma när de tillagar mat, medan de övriga eleverna arbetar i grupper om två. Att elever med ADHD ofta är inblandade i olika konflikter framhåller även Sonja. Vidare menar hon att dessa elever ofta blir utsatta för mobbing och utanförskap.

Det är ju ett stort problem det här, ja jag menar att dessa elever ofta utsätts för mobbing och att de aldrig får vara med. Vi pratar ju ständigt om detta i arbetslaget och med berörda föräldrar. Ja så är det ju det här med frånvaron också, den är ju så hög. Mycket av den lektionsfria tiden går åt till att ringa till föräldrar... (Muntlig kommunikation den 5 december 2011)

Båda informanterna framhåller således att barn med ADHD ofta har mycket stora problem när det gäller sociala relationer till jämnåriga. Anledningen tros enligt de båda pedagogerna vara att de övriga barnen saknar förståelse och acceptans för dessa elevers oförmåga att följa de normer som finns.

Trots att de båda pedagogerna gör åtskilliga anpassningar då de möter elever med ADHD är de eniga om att de upplever en viss oro för att kunna tillgodose dessa elevers behov av stöd och hjälp i undervisningssituationer. Extra stöd under vissa lektioner av elevassistent och specialpedagog är något som både Sonja och Birgitta efterfrågar. Birgitta efterlyser även en fortutbildning som handlar om elever med ADHD och koncentrationssvårigheter. De båda pedagogerna är dock eniga om att det som lärare krävs att man har kunskap och engagemang då man möter elever med ADHD.

5.8 Pedagogernas syn på sina kunskaper gällande elever med ADHD

Birgitta framhåller att det inte ingick någon kurs kring elever med ADHD eller andra neuropsykiatriska funktionshinder då hon studerade på lärarutbildningen. Den kunskap hon har idag kring dessa elever har hon fått genom erfarenhet samt genom att ha läst litteratur och tagit del av information på nätet som rör ämnet. Eftersom Birgitta under åren har haft ett flertal elever med koncentrationssvårigheter och ADHD, så är hon mycket intresserad av ämnet och har försökt att skaffa sig kunskap på olika sätt. Hon poängterar dock att hon skulle föredra en mer strukturerad utbildning som rör ämnet.

I likhet med Birgitta har inte heller Sonja fått möjlighet att läsa kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar då hon studerade till lärare. Den kunskap hon har idag har hon främst fått genom erfarenhet.

Båda pedagogerna är dock eniga om att det krävs kunskap om man ska kunna göra anpassningar i undervisningen som överrensstämmer med dessa elevers förutsättningar och behov. Detta är således något som de båda pedagogerna är eniga om och som de framhåller

vikten av. För att personal i skolan ska kunna möta dessa elever så poängterar Birgitta att det således är av yttersta vikt att man besitter kunskap om hur majoriteten av dessa elever fungerar.

6. Diskussion

Syftet med uppsatsen var som tidigare nämnt att med hjälp av kvalitativa intervjuer undersöka hur två pedagoger, som arbetar på olika skolor ser på elever med ADHD samt vilka insatser som görs på skolorna för att möta dessa elevers behov. Därtill har jag med hjälp av litteratur och tidigare forskning undersökt hur man som pedagog rekommenderas att gå tillväga för att på bästa sätt bemöta elever med ADHD utifrån deras förutsättningar.

De problemformuleringar som jag har utgått ifrån i min undersökning är följande:

Vilken kunskap har de intervjuade pedagogerna om elever med ADHD, och hur anpassar de undervisningen för att tillgodose dessa elevers behov?

Vilka typer av anpassningar i undervisningen har de tillfrågade pedagogerna gjort i mötet med elever som har ADHD?

Hur går de intervjuade pedagogerna tillväga för att hjälpa elever med ADHD, att nå målen?

För att besvara mitt syfte och mina frågeställningar har jag således använt mig av kvalitativa intervjuer med två pedagoger. Enligt Kvale (1997) bör man använda sig av denna metod då man söker svar på hur en person uppfattar och förhåller sig till ett visst fenomen. Eftersom så var fallet i min undersökning valde jag alltså att använda mig av denna metod. Jag är medveten att jag kunde ha använt mig av andra metoder i min undersökning för att finna svar på mitt syfte och mina frågeställningar. Exempelvis skulle jag kunna ha skickat ut enkäter till ett antal pedagoger eller observerat dem i undervisningssituationer. Jag önskade dock att få en djupare inblick i hur deltagarna uppfattar och förhåller sig till ämnet. Därtill var min ambition att få utförliga och djupa svar från deltagarna samt ha möjlighet att ställa uppföljningsfrågor. Därav gjorde jag bedömningen att intervju var den metod som var bäst lämpad för min undersökning.

I litteraturen finns det åtskilliga rekommendationer på hur man som pedagog kan agera i mötet med elever som har diagnosen ADHD. Det poängteras att dessa rekommendationer är inte är allmängiltiga vilket innebär att man som pedagog bör pröva sig fram för att se vilka olika anpassningar och åtgärder som passar varje enskild elev (Kadesjö, 2007). Vidare framhålls att rekommendationerna med fördel även kan användas i arbetet med elever som har lättare koncentrationssvårigheter. I litteraturen framhålls i synnerhet att man som pedagog bör ha stor förståelse och kunskap om elever med ADHD. Detta krävs för att kunna anpassa undervisningen utefter dessa elevers behov (Gilberg, 2005, Hellström, 2010 a). Detta överrensstämmer likaså med de två informanternas åsikter. Anmärkningsvärt är dock att det i de båda intervjuerna framkommer att ingen av de två pedagogerna har genomgått någon kurs eller dylikt om elever med ADHD. Detta ingick inte heller då de läste på lärarutbildningen. Den kunskap som de intervjuade pedagogerna besitter har de fått genom erfarenhet och genom att studera litteratur på sin fritid. Någon form av utbildning i ämnet för redan

verksamma lärare är något som de båda pedagogerna efterlyser. Både Sonja och Birgitta kan stundom uppleva en känsla av oro för att inte kunna tillgodose dessa elevers behov. Anledningen är delvis att de upplever att de behöver fördjupa sina kunskaper inom området, men även stora klasser och dålig ekonomi på skolorna bidrar till detta. Exempelvis har det på Birgittas skola inte funnits tillgång till någon specialpedagog under en längre tid. Detta beroende på dålig ekonomi som lett till nedskärningar.

Båda pedagogerna är alltså eniga om att det krävs kunskap om man ska kunna göra anpassningar i undervisningen som överrensstämmer med dessa elevers förutsättningar och behov. Detta är något som poängteras även i litteraturen.

Man måste kunna kräva att alla som yrkesmässigt arbetar med barn och ungdomar har kunskap om ett tillstånd som är så vanligt och som så påtagligt påverkar anpassning, inläring och mental utveckling (Duvner, 1997, s 128).

Jag har fått uppfattningen att informanterna är mycket lyhörda. De har som tidigare nämnt tagit eget initiativ och skaffat sig kunskap om ADHD och koncentrationssvårigheter samt hur man anpassar undervisningen utefter dessa elevers förutsättningar och behov. Det framkommer även att mycket av den kunskap som de idag besitter har de fått genom erfarenhet. Under arbetets gång har jag ställt mig frågan vad som händer med de elever som inte möter lika lyhörda och intresserade lärare som de intervjuade pedagogerna visat sig vara? Enligt min uppfattning krävs det ett stort engagemang från lärarna för att kunna anpassa undervisningen för dessa elever. Därtill har jag uppfattat det som att det är lärarnas egen skyldighet att ta reda på information och skaffa sig kunskap om de rekommendationer som finns angående elever med ADHD.

Vidare har jag funderat över den bristfälliga utbildning som pedagogerna fått inom området. Trots att det framkommer i litteratur och intervjuer att kunskap och förståelse är det mest primära i mötet med dessa elever så är utbildning inom området inte en obligatorisk del i lärarutbildning. Detta anser jag är mycket anmärkningsvärt eftersom chansen att möta elever med ADHD eller koncentrationssvårigheter är förhållandevis stora.

De båda pedagogernas kunskap är främst erfarenhetsbaserad. De efterlyser dock mer kunskap inom området. Jag tror att mötet med dessa elever blir en stor utmaning för nyexaminerade lärare som varken har erfarenhet eller fått någon kunskap under sin utbildning om ämnet. Jag ställer mig frågan: Hur ska man utan kunskap om ADHD och koncentrationssvårigheter kunna följa de styrdokument som finns och arbeta för att ”undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (Utbildningsdepartementet, 2011, s 8)? Utan kunskap och förståelse anser jag att detta är en omöjlighet att uppfylla.

Likaså i litteraturen framhålls att lärare inte har tillräcklig kunskap inom området. Gilberg (2005) menar att all verksam personal måste öka kunskaperna om elever med ADHD och hur man bemöter dem i undervisningssituationer. Tar man inte hänsyn till dessa elevers förutsättningar kan detta enligt Gilberg (2005) ge förödande konsekvenser för eleven.

Skolan blir ofta den verkliga knäcken för barnet med ADHD... Genom att missförstå dessa svårigheter och se dem som lättja, dumhet eller överdriven ambition (hos dem som intensivt

kämpar för att komma över svårigheterna) bidrar skolan till lågt självförtroende och depression- och i längden till socialt utagerande beteende (Gilberg, 2005, s 135)

Enligt skollagen (Utbildningsdepartementet, 2010) är det skolans skyldighet att utforma undervisningen utefter elevernas förutsättningar så att samtliga ska kunna nå målen. De rekommendationer som ges i litteraturen i samband med undervisningen av elever med ADHD är främst att skapa en undervisningssituation som genomsyras av struktur (Beckman, 2004; Hellström, 2010b).

Birgitta uttrycker under intervjun att det är av yttersta vikt att man som pedagog även uppmärksammar dessa elevers styrkor och inte endast fokuserar på den problematik som man ofta förknippar med diagnosen. Hon menar att detta är en nödvändighet för att eleven ska orka gå i skolan och för att man som pedagog ska orka möta dessa elever. Vidare framhåller Birgitta att ju mer man fokuserar på dessa elevers styrkor desto mer utvecklas eleven i en positiv riktning. Man kan hitta liknande resonemang i litteraturen där det poängteras att dessa elever är i behov av mycket beröm (Jakobsson & Nilsson, 2011; Beckman, 2004; Kadesjö, 2007). Kadesjö (2007) poängterar att det krävs att man som pedagog fokuserar på elevens styrkor för att eleven ska kunna anamma ett positivt beteende. Jag menar att detta kan vara mycket svårt om man som pedagog saknar kunskap eller erfarenhet av att arbeta med elever med ADHD eller koncentrationssvårigheter. Denna brist på kunskap från pedagogens sida tror jag kan ge förödande konsekvenser för eleven. Jag menar att om inte lärare besitter tillräckligt med kunskap inom området så riskerar elever som befinner sig i dessa svårigheter att gå miste om kunskap och social gemenskap till jämnåriga.

Det framkommer under intervjuerna att de båda pedagogerna har gjort åtskilliga anpassningar i undervisningen då de mött elever med ADHD. Däribland framhålls extra genomtänkt placering i klassrummet, olika typer av hjälpmedel, extra stödinsatser från elevassistent alternativt specialpedagog samt hjälp att hålla ordning på sina tillhörigheter som exempel på de anpassningar som gjorts för att hjälpa dessa elever att nå målen. Dessa typer av åtgärder rekommenderas även i litteraturen.

Axengrip (2004) samt Jakobsson & Nilsson (2011) poängterar att vissa elever med fördel placeras längst fram i klassrummet för att inte utsättas av för mycket intryck från de övriga eleverna. Även bestämda platser är något som rekommenderas (Axengrip, 2004). Att elever med ADHD placeras i mindre undervisningsgrupper är något som Socialstyrelsen (2002) anser kan vara ett stort stöd för dessa elever. Fördelarna är att störningsmomenten minskar och det är lättare att anpassa undervisningen utefter varje enskild elev. Kadesjö (2007) poängterar dock att eleven riskerar att förlora de sociala relationerna med eleverna i den ordinarie klassen samt påverkas negativt av eleverna i den mindre undervisningsgruppen.

Att man som pedagog använder intresseväckande uppgifter och hjälpmedel av olika slag kan enligt Hellström (2010 a) hjälpa eleven att upprätthålla koncentrationen på den aktuella uppgiften. Därtill rekommenderas att man som pedagog hjälper eleven att hålla ordning på sina tillhörigheter, vilket även under intervjun framkom som en nödvändighet.

Åtskilliga av de rekommendationer som ges i litteraturen använder således de båda pedagogerna i mötet med elever med ADHD och koncentrationssvårigheter. Det framkom under intervjuerna att dessa tillvägagångssätt i de flesta fall fungerade. Jag fick dock uppfattningen att pedagogerna såg dessa rekommendationer som lösningar.

Jag vill således återigen poängtera att det alltså inte finns någon erkänd lösning på hur man ska agera i undervisningssituationer då man möter elever med ADHD. De rekommendationer som framhålls i litteraturen är just rekommendationer, vilket innebär att man som pedagog måste sälla i dessa och sedan välja vilka åtgärder och anpassningar som passar varje enskild elev. För att kunna göra detta på ett adekvat sätt krävs det dock att man besitter en stor kunskap om diagnosen och de rekommendationer som finns att tillgå ("Faktablad om ADHD", 2011).

I de båda intervjuerna framkom det som tidigare nämnt att ingen av pedagogerna hade genomgått någon kurs som rör elever med ADHD. Inte heller har detta ingått i utbildningen när de läste till lärare. De har istället själva fått inhämta kunskap om diagnosen och de olika rekommendationer som finns. De båda pedagogerna uttrycker en viss oro att kunna tillgodose dessa elevers behov. Anledningen till detta är stora elevgrupper och brist på extra stöd under vissa lektioner. Även mer kunskap inom området är något som efterfrågas av pedagogerna.

Likaså i litteraturen framkommer det alltså att pedagoger behöver öka sina kunskaper om olika funktionsnedsättningar. I skolinspektionens granskning ("Gymnasieskolor har svårt att anpassa sig", 2011) visar det sig att denna brist på kunskap leder till att man som pedagog inte kan anpassa undervisningen efter dessa elevers behov. Man har således inte förmågan att följa det som står i *Lgr 11* dvs. "Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" (Utbildningsdepartementet, 2011, s 8).

Skolverket framhåller att frånvaron är förhållandevis hög bland elever på högstadiet. Bland dessa frånvarande elever finns många elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Denna höga frånvaro bland dessa elever tolkar jag som en följd av att inte pedagogerna har fått tillräcklig utbildning inom området samt att de inte får de extra resurser i form av elevassistent eller specialpedagog som det finns behov av. För att kunna ge elever med ADHD och koncentrationssvårigheter den utbildning som de är i behov av och som de har rätt att få anser jag att lärarstuderande och verksamma pedagoger behöver fördjupa och förbättra sin kunskap och förståelse för dessa elevers behov. Om inte beslutsfattarna har detta i åtanke så tror jag att det kan ge förödande konsekvenser för de berörda eleverna.

I intervjuerna framkommer det följaktligen att de båda pedagogerna gör allt för att anpassa undervisningen då de möter elever med ADHD. Under de senaste åren har antalet barn med diagnosen ADHD ökat kraftigt. Enligt Honos- Webb (2008) har det skett en ökning med 400 procent sedan 1988. Det finns enligt Kadesjö (2007) ännu fler barn med koncentrationssvårigheter, som även de skulle ha stor nytta av de rekommendationer som belyses här. Denna ökning ställer givetvis höga krav på samtliga pedagoger. Ökad kunskap inom området är något som är nödvändigt, eftersom chansen att som verksam pedagog inte träffa elever med dessa svårigheter är näst intill obefintlig.

Jag ställer mig dock frågande till denna enorma ökning av ADHD. Att ADHD ska ha ökat med 400 procent på 24 år som Honos- Webb (2008) poängterar anser jag är osannolikt. Jag menar att det antagligen alltid har funnits barn med ADHD liknande symtom, men att man tidigare har använt sig av andra benämningar. Därtill menar jag att kunskapen om de symtom som man förknippar med ADHD har ökat. Därav menar jag att även diagnosen ADHD ökat.

Oavsett om en elev är diagnostiserad med ADHD eller ej har man som pedagog skyldighet att utgå från varje enskild elevs förutsättningar. Jag anser att all verksam personal som arbetar inom skolan måste öka kunskapen om hur man anpassar undervisningen så att den passar samtliga elever. De rekommendationer som ges i litteraturen gällande elever med ADHD tror jag med fördel även skulle kunna användas i undervisningen av elever som varken har ADHD eller stora koncentrationssvårigheter. Att man som pedagog ska bedriva undervisning som genomsyras av struktur, använda sig av intresseväckande uppgifter och ställa rimliga krav på eleverna tror jag gynnar samtliga elever. Därav anser jag att de är av yttersta vikt att alla verksamma och blivande pedagoger besitter en mycket stor kunskap om dessa rekommendationer och tillvägagångssätt som presenteras i samband med undervisningen av elever med ADHD.

Jag bedömer att de intervjuade pedagogerna har förhållandevis goda kunskaper om de rekommendationer som finns i litteratur och forskning angående undervisning av elever med ADHD. Deras kunskaper är dock till den största delen erfarenhetsbaserade. Det framkom att de på egen hand sökt information om ämnet för att kunna tillämpa rekommendationerna i undervisningen.

Pedagogerna efterlyser således mer utbildning inom området samt att samtliga elever med ADHD ska få tillgång till det extra stöd av elevassistent och/ eller specialpedagog som de är i behov av. Jag anser även att man på lärarutbildningen bör fokusera mer på elever som befinner sig i dessa svårigheter. Min förhoppning är således att detta når beslutsfattarna så att dessa elever ska få den undervisning och det stöd som de enligt skollagen (Utbildningsdepartementet, 2010) har rätt att få.

7. Referenslista

- Axengrip, C & Axengrip, J.(2004). *Pedagogiska strategier. Handbok för DAMP/ ADHD problematik*. Umeå: Axengrips förlag
- Beckman, V.(2004). *ADHD/ DAMP- en uppdatering*. Lund: Studentlitteratur.
- Duvner, T.(1997). *ADHD. Impulsivitet, överaktivitet, koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H. Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik
- Freltofte, S.(1998). *Att stödja barn med DAMP*. Stockholm: Natur och kultur
- Gilberg, C.(2005). *Ett barn i varje klass*. Stockholm: Cura
- Honos-Webb, L(2008). *Så lyfter du fram styrkorna hos barn med ADHD*. (Wallin, Bitte, övers). Jönköping: Brain Books. (Original publicerat 2005).
- Hellström, A.(2008). *Vad är ADHD?*. Hämtad den 31 oktober från http://www.autismforum.se/gn/export/download/adhd_center/faktablad_vad_ar_ADHD.pdf
- Hellström, A.(2010a). *Att undervisa och pedagogiskt bemöta barn/ elever med ADHD*. Hämtad den 31 oktober 2011 från <http://publicerat.habilitering.se/sll/export/sites/sll/downloads/att-undervisa-och-pedagogiskt-bemota-barn-elever-med-adhd.pdf>
- Hellström, A.(2010b). *Att vara förälder till barn med ADHD*. Hämtad den 31 oktober 2011 från <http://publicerat.habilitering.se/sll/export/sites/sll/downloads/att-vara-foralder-till-barn-med-adhd.pdf>
- Iglum, L.(1999). *Om de bara kunde skärpa sig*. Lund: Studentlitteratur.
- Jakobsson, I.L. & Nilsson, I.(2011). *Specialpedagogik och funktionshinder*. Stockholm: Natur och kultur.
- Juul, K.(2005). *Barn med uppmärksamhetsstörningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Kadesjö, B.(2011). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber.
- Kvale, S.(1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Läkartidningen*.(2007). Ätstörningar och ADHD kan ha samband. 104(18). s. 1402. Hämtad den 11 november 2011 från http://www.lakartidningen.se/store/articlepdf/6/6631/LKT0718s1402_1405.pdf
- Persson, B.(2007). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Skolverket.(2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan*. Stockholm: Fritzes.

Skolinspektionen. (2011). *Gymnasieskolor har svårt att anpassa sig efter behov hos elever med funktionsnedsättning*. Hämtad den 21 november 2011 från <http://www.skolinspektionen.se/sv/Om-oss/Press/Pressmeddelanden/Gymnasieskolor-har-svarigheter-att-anpassa-sig-efter-behoven-hos-elever-med-funktionsnedsattning/>

Socialstyrelsen.(2002). *ADHD hos barn och vuxna*. Stockholm: Modin- Tryck.

Socialstyrelsen.(2004). *Kort om ADHD hos barn och vuxna. En sammanfattning av Socialstyrelsens kunskapsöversikt*. Lindesberg: Bergslagens Grafiska.

Statens beredning för medicinsk utvärdering.(2005). *ADHD hos flickor. En inventering av det vetenskapliga underlaget*. Mölnlycke: Erlanders Infologistics.

Stukat, Staffan.(2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tufvesson, C. (2007). *Concentration difficulties in the school environment – with focus on children with ADHD, AUTISM and Down’s syndrome*. Lund: Media Tryck.

Unesco. (1996). *Salamanca-deklarationen*. Hämtad den 20 november 2011 från <http://www.unesco.se/shared/document/skrifter/Salamanca-deklarationen%20Nr4-1996.pdf>

Utbildningsdepartementet.(2010). *Svensk författningssamling. Skollag*. Hämtad den 20 november 2011 från <http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=3911&bet=2010:800#K3>

Utbildningsdepartementet.(2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Hämtad den 13 oktober 2011 från http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575

Vetenskapsrådet.(2011). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad den 28 november 2011 från www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf

Ek, U. Westerlund, J. Holmberg, K. Fernell, E. (2011). Academic performance of adolescents with ADHD and other behavioural and learning problems —a population-based longitudinal study. *Acta Pædiatrica*, 100, pp, 402-406.

Ek, U. Fernell, E. Westerlund, J. Holmberg, K. Olsson, P.O. Gillberg, C. (2007). Cognitive strengths and deficits in schoolchildren with ADHD. *Acta Pædiatrica*, 96, pp756-761.

8. Bilagor

Bilaga 1. Intervjufrågor

Inledande frågor.

1. I vilka ämnen undervisar du?
2. I vilka årskurser undervisar du?
3. Hur länge har du arbetat som lärare?

Frågor angående elever med ADHD i klassrumssituationer.

4. Vad innebär ADHD för dig?
5. Hur vanligt upplever du att det är att elever har diagnosen ADHD?
6. Hur vanligt upplever du att det är att elever har koncentrationssvårigheter och uppfyller symtom som förknippas med ADHD, men trots detta inte har någon diagnos?
7. a) Har du gått någon utbildning som behandlat ämnet ADHD? Om ja- när gick du denna utbildning och vad exakt handlade den om?
b) Har du själv skaffat kunskap om ADHD? Om ja- när och hur gick du tillväga för att skaffa denna kunskap?
8. a) Vad anser du är den största utmaningen med att ha elever med ADHD i klassrumssituationer?
b) Kan du beskriva för mig vad du anser är den största utmaningen när det gäller dessa elevers överaktivitet/ passivitet?
c) Vad du anser är den största utmaningen när det gäller dessa elevers impulsivitet och uppmärksamhetsproblem?
9. a) Vad upplever du att det finns för styrkor hos barn som har diagnosen ADHD?
b) Hur arbetar ni för att ta till vara dessa elevers starka sidor?
10. a) Vad för typ av stöd får du från ledning och elevhälsoteam när det gäller att tillgodose dessa elevers behov?
b. Kan du beskriva för mig vilket typ av stöd du får från specialpedagog när det gäller elever med ADHD?
11. Kan du beskriva för mig vad du upplever är svårast för elever med ADHD?
12. a) Kan du ge exempel på hur du anpassar undervisningen för elever med ADHD?
b) Kan du förklara för mig hur dessa anpassningar hjälper elever med ADHD att nå målen?

13. Kan du ge exempel på hur placeringen i klassrummet brukar se ut för elever med ADHD?
14. Kan du berätta för mig om du upplever att det är någon skillnad mellan flickor och pojkar som har diagnosen ADHD?
15. Kan du beskriva för mig hur du går tillväga för att arbeta med de övriga elevernas attityd gentemot den elev som har ADHD?
16. Upplever du att du har tillräckliga kunskaper inom ADHD för att kunna tillgodose dessa elevers behov?
17. Har du tagit del av någon av den forskning som gjorts inom ADHD? Om ja, vilken?

Avslutande frågor

18. Med den erfarenhet du har idag, kan du beskriva för mig hur du generellt sett anser är det bästa tillvägagångssättet för att bemöta elever med ADHD i klassrumssituationer?
19. Detta var samtliga av mina frågor. Har du några funderingar eller vill du lägga till något som rör ämnet?